

~~Ref.~~
R

101 12

DIVINA GRATIA
CLEMENTIA
RECTORIS MAGNIFICENTISSIMI
SERENISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI
DOMINI
GVILIELMI HENRICI
DVCIS SAXONIAE IVLIACI CLIVIAE MONTIVM
ANGARIAE WESTPHALIAE RELIQVA

DE
PRIMIPILATV

AVCTORITATE
PERILLVSTRIS ICTORVM ORDINIS
PRAESIDIO
MAGNIFICI ET CONSVLTISSIMI
D. IO. FRIDERICI HERTELII, IC.

ANTECESSORIS APVD IENENSES CELEBERRIMI CODICIS ET NOVELLA-
RVM PROFESSORIS CVRIAE PROVINCIALIS COLLEGII ICTORVM

ET SCABINATVS ADSESSORIS
AD OBTINENDAM DOCTORIS DIGNITATEM

ANN. A SOTER. NAT. ∞ 10 CC XXXVI

D. XL AVGVSTI
DISPVTABIT

A V C T O R
IO. CHRISTIANVS GOECKELIVS

ISNACENSIS
H. T. SOC. LAT. AB EPISTOLIS.

IENAE LITTERIS IO. FRIDERICI RITTERI.

DIVINA GRATIA
CLEMENTIA
RECTORIS MAGNIFICENTISSIMI
SERENISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI
DOMINI
GUILIELMI HENRICI
DUCIS SAXONIAE IVLIIACI CIVITAE MONTIVM
LANGARIAE WESTPHALIAE RENOVAE

DE
PRIMIPILATA

AVCTORITATE
PERILLVSTRIS ICTORVM ORDINIS
PRAESIDIO
MAGNIFICI ET CONSULTISSIMI
D. IO. FRIDERICI HERTZELII
ANTCESSORIS APVD IEMENSES CELEBRISSIMI CODICIS ET NOVELLA-
RVM PROFESSORIS CIVITAE PROVINCIALIS COLLEGIJ ICTORVM
ET SCABINVS ADCESSORIS
AD OBTINENDAM DOCTORIS DICNITATEM
ANN. A SOER. NAT. CC. I. CC. XXXVI
D. XI. AVGUSTI
DISPVASIT
A V C T O R
IO. CHRISTIANVS GOECKELIVS
ISNACHENSIS
H. T. SOC. LAT. AB HISTORIS
IENAE LITTERIS IO. FRIDERICI RITTERI

ALTEZZA SERENISSIMA
PRINCIPE CLEMENTISSIMO

ALL' ALTEZZA SERENISSIMA
DI
**GUGLIELMO
HENRICO**
DUCA DI SASSONIA-ISNACO
ETC. ETC. ETC.

*Serenissima
...
col mettere a suoi piedi in par-
to imperfezionato della mia
dileta ancor parzialmente, come
un sacrificio della mia profes-
sione servita, essendo più
che persuaso, che un Principe tanto grazioso e de-
merito*

X 3

ALF. ALTEZZA SERENISSIMA
DI
GUGLIELMO
HENRICO
DUCA DI SASSONIA-ISAACO
ETC. ETC. ETC.

ALTEZZA SERENISSIMA
PRINCIPE CLEMENTISSIMO

Non deve l' A. V. SERENISSIMA
maravigliarsi, s'io me l'inchino
col mettere a' suoi piedi un par-
to imperfettissimo della mia
Musa ancor pargoletta, come
un sacrificio della mia profon-
dissima seruitù, essendo piu,
che persuaso, ch'un Principe tanto gratiofo, e cle-
mente

mente non può, se non spalancate il grembo alle grazie col protegger le lettere, e colmar di mille beneficenze i seguaci delle medeme. Conosco molto bene il basso volo della mia tenue penna, e la puerizia del mio ingegno, che non pretende di sollevarsi fin al cielo degli honori di V. A. SERENISSIMA; temendo qual altra cera audace stemprarsi all'ardore d'una sfera così risplendente. Tante, e sì Heroiche sono le attioni di V. A. SERENISSIMA, non macchiate d'alcun neo d'imperfettione; tanta è la sua sapienza nel saper regnare; tanto intenso l'amore verso la patria, ch' il proprio paese si gloria di vivere in una perfetta abbondanza, & per ciò tenuto di amare reciprocamente questo benignissimo suo TUTELARE e clementissimo AVTORE della propria felicità. Di LEOPOLDO Cesare viene scritto, che 'l suo cuore sia stato un cumulo di tutte le virtù, e c' habbia sostenuto il titolo di Felice, di Pio, di Giusto, di Magnanimo, di Clemente, di Generoso. Il di cui carattere, e perfettissimo modello scorgo nella persona di V. A. SERENISSIMA. La grandezza delle di LEI glorie, lo splendor dell' Augustissima casa, e degl' irvittissimi Antenati, la fama del gran merito de' talenti divini tanto della natura, quanto dell' arte di V. A. SERENISSIMA, la somma clemenza verso gli afflitti, la santità della vita per servir agli altri
d' esem

d' esempio, il zelo fervoroso verso le virtù per far-
le impadronire del cuore de' sudditi, e la pietà lode-
vole, accompagnata da una saviezza, e Leggiadria
indicabile, hanno di già inalzato il di LEI nome au-
gustissimo con penne d' aquile sin al Polo, l' eter-
nità sendo interamente occupata con gl' inchiostri,
i quali non muoiono giamai. Il cielo favorisce
l' A. V. SERENISSIMA col piovere, anzi diluviare
nel di LEI seno una rugiada di grazie, che serve di
vera salute alle calamità, e miserie de' sudditi, ed
il di LEI governo è a somiglianza del grand' Oceano,
da cui scatoriscono, e colano immensi rivoli di cle-
menza, e benignità sopra del popolo. Queste due
ragioni haverebbero potuto distornarmi dal mio
concepito disegno, voglio dire, l' altezza del perso-
naggio dal canto suo, e la bassezza dell' offerta dal
canto mio. Niente di meno rammemorandomi quel
che vien detto di LICVRGO, il quale voleva che s' of-
ferissero ai Dei cose ancorche minime fossero, per
non mai cessar' d' honorargli: pure ardisco d' of-
frirle questo parto immaturo del mio debbole in-
gegno. Chi biasimerà per tanto la voglia intenta
solamente di sodisfare in qualche parte al mio dove-
re come suddito? e chi non iscuserà la mia intrapre-
sa, benchè ardità? Non pretendo d' ugagliar al suo
gran nome la penna, perchè ella tanto alto non sale,

ne, pretendo tentare di consecrarle uno scritto degno
d'esser ricevuto sotto la sua tutela; sapendo pur
troppo, che ai Grandi gli si deve anche il grande.
Ma saranno solamente queste debboli righe un segno
della mia devotissima ubbidienza, le quali altra ri-
compensa non pretendono, eccetto quella, di fissarvi
un sguardo gratiosissimo per renderle fortunate, co-
me pure di degnarsi per mera sua clemenza ascri-
vermi nel registro de' suoi fedeli ed ubedientissimi
servidori e sudditi. Su questa speranza me l'in-
chino, e con ogni dovuta sommissione LE bacio il
lembo delle vesti.

DI V. A. SERENISSIMA

PRINCIPE CLEMENTISSIMO

Giena il di xi. Agosto

MDCCXXXVI.

*humilissimo ed ubedientissimo
servidore et suddito*

GIOVANNI CHRISTIANO
GOECKELIO.

PRAEFATIO

CONTINENS

DVBITATIONES QVADAM DE ADPLI-
CATIONE ORDINIS MATHEMATICORVM
IN IVRISPRVDENTIA.

ETSI ex eorum numero non sum, beniuole lector, quibus totum displicet in iurisprudentia philosophari: numquam tamen a me impetrare possum, ut tam acutis sophiae indoctoribus adsentiar, qui nihil arbitrantur rationi conuenientius, uel ordine ad res melius intelligendas magis idoneo uel dici, uel scribi posse, nisi Mathematicorum exempla sequentes, definitiones, axiomata, postulata, theoremata, problemata, lemmata, & reliqua, uinculo quodam arctiori inter se colligemus. Licet quidem unicuique iuris studioso, et magistro ea, quae in iurisprudentia perplexe, et non satis adcurate scripta sunt, clarius definire: sed qui, malum, fieri potest, ut omnia ob tantam rerum multitudinem, et uarium saepius uocabulorum et negotiorum usum recte definiantur?

A

tur?

tur? Quodsi putaveris, te tandem completum, ut aiunt, characterem inuenisse: sexcenta tibi occurrent exempla, ad quae tua definitio adcommodari non potest. Quid quaeso de enunciatis dicam? quorum bona pars rari uaga, et dubia est, ut ne nomen quidem axiomatum mereantur. Non ignoro, hunc scribendi ordinem in philosophia multum utilitatis adtulisse, adeo, ut qua meliori docendi scribendique ratione pertractatae, eo magis liberales artes et litterarum studia creuerint: paullo tamen remissius eo in iurisprudentia utendum esse puto, propter ea, quod iurisprudentiae cum philosophia non idem sane cognoscendi principium intercedat, aliaeque causae sat graues obstat uideantur. Quicumque enim iurisprudentiae Romanae uim et potestatem intelligere cupit, historiam huius artis diligenter tractet, oportet, status reipublicae Romanae rationem ex arte cognitam habeat, conditiones historicas, quantum quidem fieri potest, singulorum legum examinet perspiciatque, quibus rationibus legislatores Romani ad hoc uel illud faciendum adducti fuerint, et quo modo factum sit, ut iurisconsulti subtilitates, saepius ab omni ratione alienas, excogitauerint, diligentissime secum reputet et haec pertinent ad pertractandam iurisprudentiam Romanam. Quo de argumento perspicaces et litteratissimi homines iustius egerunt: GERARD. NOODT in *oratione de causis corruptae iurisprudentiae*; IANVS VINCENTIUS GRAVINA in *oratione de iurisprudentia*; GEORG. BETER, ANT. SCHVLTING, CHRISTIAN. GODOFR. HOFFMANN, aliique. Quam multa autem in his nos fugiant seu obscura et tortuosa sint, quilibet eius doctrinae haud plane expertis satis intellet. Vid. CUIACIUS *obseru. lib. 8. cap. 12. idem obseru. lib. 17. cap. 15.* qui egregie hanc rem disputat. *L. 2. π. de religiof.* RADVLPHVS FOR-

FORNERIVS *Rer. quotidian. lib. 3. cap. 23.* Quis deinde sic elate et superbe de iuris Romani maiestate sentiet, arbitrans, nullas in tanto corpore ex tot pugnantium inter se iuriconsultorum * libris collecto, et a pluri-

A 2

bus

* Exinde nouum etiam contra eos, qui in iurisprudentia nimium philosophantur, argumentandi modum perspicimus, considerantes maximam eorum librorum partem perditam esse. Antiquissimum exemplum commemorare liceat iuris PAPIRIANI. Quis enim uel medio-criter e schola iuriconsultorum edoctus ignoret? hoc ad explicandam nostram iurisprudentiam, uel repugnante VLDARICO ZASIO, multum utilitatis adferre, quum tamen plurima ex eo nobis ignota sint. *L. 1. π. de legat. L. 2. cod. de uet. iur. enuclean. uid. Illustr. STRVVI histor. iuris c. 1. §. 5. p. 15. SCHVEARTVS de fati iurisprudentiae, exerc. 1. §. 45. 46. 47.* Licet fragmenta quaedam ab ANTONIO AVGVSTINO, CONTIO, EVLVIO VRSINO, PANDVLPHO, PRATEIO, FRANCISCO MODIO, STEPH. VIN. PIPHIO in *annalium Romanorum lib. 1. IVSTO LIPSIO*, aliisque eruditis, una tamen cum commentario, quem scripsit GRANIVS FLACCVS, auctore PAVLO ICTO *L. 144. π. de V. S. fere interit.* Quid? quod si IACOBO RAEVARDO fides habenda est in libro singulari, de *auctoritate prudentum* scribenti, ex toto IURE PAPIRIANO unicam tantum modo legem in libris iuriconsultorum apud PAVLVM extare, ubi in hunc modum scriptum sit: GRANIVS FLACCVS in libro de IURE PAPIRIANO scribit, *pellicem nunc uulgo uocari, quae cum eo, cui uxor sit, corpus miscet. uerius nostra esset sententia.* Est autem ea lex NUMAE POMPILII: PELLEX ARAM IVNONIS NE TANGITO. SI TANGET, IUVNONI CRINIBVS DEMISSIS AGNVM FOEMINAM CAEDITO, Quodsi

per

bus architectis compilato plane non superesse contrarietates?*. Accedit, quod uocabula, ut iam dixi, in ipsa hac scientia uage nonnunquam posita sint, et modo hanc, modo aliam rem significant, atque diuersa iura efficiant, quippe quae ex uno tamen uocabulo, cui secundum praecepta artis Dialecticae sensus constare debet, fluere non possunt. Longum esset exempla commemorare, quum ubique occurrant. At enim, inquires, ipsa iuris scientia aeternis naturae hominis praeceptis suffulta *L. 6. π. de iust. et iur.* eodem etiam modo, quo ius naturae pertractatur, pertractari potest. Maior uero lux in hoc non adfulsit, quam ex quo Mathematicorum ordine explanatum est, itaque etiam in illo feliciter adhibebitur. Ego quidem non infitior, ius civile in se continere multas iuris naturalis praeceptiones, idque causae esse, cur excellentissimi iurisconsulti illud summis laudibus ad caelum usque extulerunt. Redeamus ad prima tempora, nonne de legibus regis iam dicitur: ea, quae ad ius naturae pertinerent, ROMVLVM; quae ad ius gentium, NUMAM POMPI- LIVM, et SERVVM TVLLIVM, quae ad ius civile, constituisse. TACITVS *Ann. lib. III. cap. 26.* id non obscure innuit. Laudationes iurisconsultorum de praefantia

per omnes iuris uicissitudines ire uellem, pateret adhuc melius nostra propositio. Sed reliqua in alia tempora.

* Videantur et diligenter legantur HOTTOMANNVS *anti-Triboniano epist. XVI. pag. 159.* THOMASIVS *in delin. §. XLVIII.* IOANNES IACOBVS WISSENBACHIVS *in exercit. ad π.* qui plures LL. inter se pugnantibus adnotauit. ANTONIVS MATTHAEVS *in dissert. de antinomiiis.* ECROLT *in diss. de antinomiiis,* IO. OLDENDORPII *avt vopled.* BOECKELMANN, *de antinomiiis iuris ciuili-
is,* alique.

stantia iuris Romani non paucae; GRAVINA, doctor Romanus, in *orat. ad Imperat. Moscou.* ob id introducendum esse in Moscouiam ius ciuile dixit, quod esset ipsa ratio. DVARENVS nullum librum, inquit, uel Graecum, uel Latinum existere, qui tantum rerum bonarum, atque utilium complectatur, quantum hoc iuris Iustiniani corpus: et GIPHANVS arbitratur, post sacrum codicem hoc libro nullum praestantiorem in toto terrarum orbe inueniri. Cetera missa facimus, quae ante sacratissimum IVSTINIANVM sancita sunt, loquemur de ipsius iuris uoluminibus, in quibus praecepta naturalia permulta deprehenduntur. Quae ipsa, fateor, aequitatis, et optimorum praeceptorum temperatio causa fuit, quam ob rem a Germanis, aliisque populis receptum est. Enim uero quam multa iuri ciuili insunt? quae ex natura hominis non deducuntur, et differentiam iuris naturae et ciuilis, ut philosophi dicunt, specificam efficiunt, quippe quae non ex lumine rationis, sed ex arbitrio et uoluntate imperantium in ciuitate deriuantur. VLPIANVS ut est in *L. 6. ff. de iust. et iur. ius ciuile*, ait, *est, quod neque in totum a naturali uel gentium recedit, nec per omnia ei seruit.* Quis eiusmodi uoluntatis rationem semper perspectam habet? Ex nostro argumento, quod pertractandum simplicissimum, facile adparebit, fieri non potuisse, ut omnia ordine tam adcurato explanarentur. Quidquid tamen est, sibi quisque placeat, per me quidem licet, fieri potest, ut errem, ita tamen prorsus existimo, utilitatem, quae exinde ad nos redundabit, tam magnam haud fore, quam uulgo dicitur. Valet enim nonnumquam quod LACTANTIUS dicit *lib. 3. 23. eos interdum pro uoci causa philosophari, aut prudentes, aut scios mendacia suscipere.* Neque uero in ea sum sententia, quasi omnia in iure perplexe, et sine quodam arti-

ficio pertractari debeant, ut BALDVINVS scripſiſſe fer-
tur, cuius libri aliorum opinionum farago ſunt, et de quo
ANTON. GVARINVS in *epiſt. ad FRANC. BALDVIN.*
apoſtat. Eccebol. BALDVINVS, inquit, *neque ullam iuris*
ciuilibis partem, uel mediocri artificio tractauit: quum ſcripta
eius nihil aliud ſint, quam ex BRECTANI, uel ex aliis
libris emendicatae, ſupplicatae conſarcinataeque raphodiae,
quem ad modum uir MART. CONTIVS ſaepius teſtatur:
ſed naturali ordine, et ſine quadam circuitione, quam
Mathematicorum ſcribendi ratio mirum quantum ſe-
cum uehit, rerum ſeries una ex alia nexa procedat, ut
loquitur CICERO *lib. I. de natur. Deorum: admirabilis*
quaedam continuatio ſeriesque rerum, ut alia ex alia nexa,
et omnes inter ſe aptae colligataeque uideantur. Abſit
tamen putem, in iure ciuili tam luculenter, ſeu ut
barbare dicunt, apodictice uel oportere uel poſſe de-
monſtrari omnia. Verum, quid multis? adgrediamur
ad pertractandam materiam de PRIMIPILATV gra-
uiſſimam quidem, ſed hucusque tam carptim, et prae-
poſtere propoſitam, ut nihil ſupra. Eorum non pauci,
qui de officiis, et ſtatu populi Romani ſcripſerunt:
PETRVS SCRIVERVS, ANDREAS ALCIATVS, IV-
STVS LIPSIVS, FRANCISCVS HOTTOMANNVS,
CLAVDIVS PRAEVOTIVS, IOHANNES PTRRHI,
qui argumentum de magiſtratibus Romanorum Palati-
nis quaefloriis, et militaribus diſputauit, pluresque
alii, quos *Illuſtr. BVRCARD. GOTTHELFE STRVV.*
in hiſtor. iur. cap. I. §. 19. not. 2. p. 62. laudauit: attamen
cum hoc litterariſſimo uiro CASAVBONO ſuffragamur,
qui *epiſt. CCXLVII.* adfirmauit, qui argumentum
de ſtatu populi Romani perpolierit, extare adhuc ne-
minem. Arque ad noſtrum quod adtinet: de eo DO-
NELLVS, CUIACIVS, PEREZIVS, BRVNNEMANNVS
aliique uetuftiores, ſed admodum breuiter, egerunt.

CAPVT I.

CAPVT I.
DE
NOMINE ET OFFICIO PRIMIPILI.

INDEX MATERIARVM.

Vocabulum primipilus est terminus essentialis.	Explicatio Monsieur DACIER in HORATIUM.
Quis olim fuerit primipilus dicitur ex duobus locis IULII CAESARIS?	Quid sentiendum sit de definitione primipili, quam dedit GOTHOFREDVS?
Primipilus, primopilus, primipilaris et primopilaris rem eandem significant.	Quid significet primipilus in Codice THEODOSII et IVSTINIANI?
Quotuplices apud Romanos fuerint milites?	Quid sit annona? quid exactores, Canoniciarii, scriuarii, susceptores, siconici, erogatores, cohortales?
Differentia ab his omnibus primipili.	
Quotuplices fuerint centuriones, quod eorum officium et potestas atque insigne?	Qua ratione annona inter milites distributa sit?
Auctoritas primipili apud milites et eius insigne.	Quo modo primipilus ab aedilibus plebis, praefectis annonae et praefectis urbi distingat?
Quotuplex fuerit primipilus?	ferat?

MAGNA inter iurisperitos dissensio est quid significet uocabulum primipilus, cuius in *Cod. lib. 12. tit. 43.* mentio fit. Multi militiae Romanae plane expertes, nescio, quem sibi sub hac uoce centaurum, fingunt, quamquam uox ipsa rem indicet. Multos enim in corpore iuris inuenimus terminos, quos philosophi uocant, essentialia, in quorum compositione ipsa rei latitat significatio. Exemplo nobis sit primicerius, qui ex primus, et cera conflatus est. Constat autem

autem Romanos in tabulis ceratis scripſiſſe, quapropter primicerius princeps ſcribarum ſeu notariorum dicebatur: uid. SALMVTH. in PANCIROLL. T. 2. P. 1. p. 15. CASSIODOR. in *Variis*; item HIERON. in *Chronicis*. * Ad hoc terminorum genus primipilus etiam refertur. Etenim originem ſuam habet ex PRIMVS et PILVS, id eſt, primus militum ordo, quod IVLIVS CAESAR *lib. 5. cap. 35.* exemplis ſat luculenter demonſtrauit: cum T. BALVENTIVS, qui ſuperiore anno PRIMVM PILVM duxerat, viro forti et magnae auctoritatis urumque femur, tragula traiecitur, et *lib. 6. cap. 38.* erat aeger in praefidio relictus P. SIXTIVS BACVLVS, qui PRIMVM PILVM, id eſt, primum militum ordinem, apud CAESAREM duxerat, cuius mentionem ſuperioribus praefatis fecimus. Qui primum hunc pilum ducebat dicebatur primipilus ſeu primopilus, primipilaris ſeu primopilaris. Caue tamen, putes diuerſa haec uocabula perſonas, inter ſe muneribus diſpares, indicare, ex marmoribus potius et ueteri loquendi ratione conſtat, literas ſaepe eſſe mutatas ab initio, in media uoce, et in fine, ita *illi* dicebatur pro *illi*, *diuum* pro *diuum*. Vid. AVSONIVS POPMA *de uſu antiqui. locut.* Inuenitur in marmoribus incifum apud ONVFRIVM *Ciuitate Roma pag. 56.* P. ALIO. P. F. PAPIR. MARCELLO. CENT. FRVM. SVB. PRINCIPE. PEREGRINORVM. HASTA. TO.

* In aliam ſententiam nonnulli eunt arbitantes, primicerium ſignificare principem quemcumque alicuius ordinis. SVIDAS *πριμικριπιος, ο πρωτος της ταξως*; quae ſententia tam inepta non eſt. Dicitur enim primicerius domeſticorum et menſorum. *Cod. l. 2. de domeſt. et proteſt.* et *l. un. de menſor.* cui ſententiae etiam BRVNNEM. in *Comment. ad Cod. lib. 12. tit. 7.* accedit. Plura uid. apud GOTHOFREDVM, CVIACIVM &c.

TO. ET. PRINCIPI. ET. PRIMIPILO. LEG. VILGEM.
 RIAE. FELICIS. ADIECTO. AD. MVNERA. PRAEF.
 LEGG. VII. CLAVD. ET. PRIMAE. ADIVTRICIS.
 V. F. FLAMINI. LVCVLARI. LAVRENT. LAVINAL.
 PATRONO. ET. DECVRIONI. COLONIAE. APVLE-
 SIVM. PATRONO. CIVITATIS. FORO. FLAM. FVL-
 GINIAE. ITEMQVE. IGVVINORVM. SPLENDIDIS-
 SIMVS. ORDO. FORO. FLAM. CVIVS. DEDICAT.
 DECVRIONIBVS. ET. LIBERIS. EORVM. PANEM.
 ET. VINVM. SS. XXX. N. ITEM. MVNICIPIBVS. SS.
 IIII. N. DEDIT. Reliqua testimonia breuitatis stu-
 diosus omitto. Vid. GRVTERVS in *inscrip. pag. 50.*
num. 6. et pag. 349. num. 4. Fuerunt autem milites apud
 Romanos uel maiores uel minores seu gregarii. Inter
 maiores imperator militiae, L. 2. in pr. §. 1. de his, qui not.
 infam. Magistri militum, L. 1. Cod. de magist. milit. Tri-
 buni, L. 12. de re militar. Praepositi, L. 12. eod. Centu-
 riones, L. 13. eod. Atque ex ratione officiorum milita-
 rium inter se differrebant, alii erant pedites, L. 17. in pr.
 Cod. de re milit. aliique equites. Inter tot autem gre-
 gariorum differentias POLTBIVS lib. 2. narrat: ubi mi-
 lites, inquit, ad constitutam a consulibus diem conuenerant,
 ex his minimos aetate, fortunaeque perquam tenuis pila-
 nos: iis adultiores in eos, quos hastatos uocant; aetate ac
 robore praestantes in principes, natu maximos, in triarios
 et cetera. Alii autem tantum modo triplicem Roma-
 norum ordinem, hastatorum, principum et triariorum,
 ad quos pilanos referunt, in medium dant. OUIDIVS
 de Romulo fast. 3. 129.

hastatos instituitque decem

Et totidem princeps totidem pilanus habebat

Corpora,

Hastati primum locum, principes tempore ueteris rei-
 publicae medium, VEGETII aetate, primum, et tria-

ris

ris tertium occupabant. VARRO de LL. 4, 16. et LIVIUS lib. 8, 8. VEGETIUS lib. 3, 14. et 2, 16. Post omnes autem acies triarii cum scutis, cataphractis, et galeis, ocreati cum gladiis, semisphatis, plumbatis et binis missilibus locabantur: qui genu posito subsidebant, ut, si prima acies uinceretur, ab his quasi de integro reparata pugna, posset reparare uictoriam. Hastati hastis, principes gladiis in primis, et triarii* pilis pugnabant, quod ex supra citatis locis VARRONIS et LIVII intelligitur, unde pilani dicebantur, qui ergo primum pilanorum ordinem ducebat, primipili nomine ueniebat. Quandoquidem primipilus pilanis praeerat, et hi a uocabulo pilum, quia pilis pugnabant, adpellabantur; non inanis certe illorum est opinio, qui credunt, pilum tamquam signum militare tralate signi pro signato significare centuriam, primum pilum primam centuriam in exercitu, et primipilum primum centurionem. Alias etiam centurio primi-

* Pila erant missilia, quibus pedestris exercitus utebatur, cuius figuram et structuram POLYBIUS lib. 6. fragm. describit: pili telum lignum habet plerumque longitudine bicubitum, grassitudine digitali siue palmae maioris eo usque adtenuatum et acutum, ut mox primum post actum sectatur siueque inhabile ad remittendum. Alioquin fieret commune telum. Alii id aliter depingunt, satis tamen sagacissimo IO. SCALIGERO fecisse non uidentur, quem ultimum uitae studium et operam in eo collocasse ferunt, ut ueram huius pili delineationem daret. Vid. BARTH. ad 4. Theb. STATII pag. 930. et ad Syluas eiusdem p. 316. Ex numismate ueteri IAC. GUTHERIVS uidentem exhibet de iure Pontific. uet. Rom. lib. 3. cap. 16. Haec pila non absimilia erant Gallorum gestis seu sarissis Macedonum. SERVIUS in VIRGIL. Aeneid. 7, 664. uel teste LIESIO Belgarum pyl.

primipili dicitur, sed haec inter se plane conueniunt, primus centurio, primipilus et centurio primipili. Auctor est LIVIUS 7. 8. V. C. Centurio primipili olim primus centurio dicebatur, postea primipilus et centurio primipili. Corroborat hanc sententiam CVA-CIUS ad Leg. VIII. IX. X. XI. XII. de excusat. Primipilaris in hoc proposito fuit primipili centurio, primus centurio. VEGETIVS lib. 2. cap. 8. Vetus, inquit, consuetudo tenet, ut ex primo principe legionis promoueretur centurio primipili, qui non solum aquilae praeerat, uerum quatuor centurias, hoc est, quadringentos milites in acie gubernabat, hic tamquam caput legionis merita consequebatur. et commoda. Attamen DIONYSIVS HALICARNASSENSIS A VEGETII sententia dissidere uidetur lib. 8. arbitrans: centurioni primipili sexaginta centurias, id est, militum sex millia paruisse. Vt tamen est satis patet, primipilum caput et ductorem omnium centurionum fuisse, utpote quod magis elucet ex supra citato loco VEGETII, dicentis: primipilarem aquilae praefuisse. Auctore eodem lib. 2. de re milit. constat, tria in exercitu Romanos signorum genera habuisse: aquilam, dracones, et uexilla. Aquila totius legionis signum, quam portat aquilifer; dracones sunt singularum cohortium: legio enim in decem cohortes, quas qui ferunt draconarii dicuntur; cohortes uero in centurias diuidebantur, singulis centuriis erat suum uexillum, in uexillis singulis notatum erat ex quota centuria, ne qui milites a suo signo aberrarent. In omni autem ordine et hastatorum, et principum, et triariorum fuerunt centuriones, quos omnes dignitate antebat primipilus, ita, qui hastatorum primae cohortis ordinem ducebat, primi hastati centurio; qui secundum, secundi hastati centurio; qui principum ordini in prima cohorte praeerat, primi principis centurio, qui secundo, secundi principis centurio; qui triario-

fum primae cohortis ordini praererat, primipilus; qui triariorum ordini secundo cohortis praererat, secundi triarii centurio, et quia legio in decem cohortes sequentibus temporibus diuidebatur usque ad decimam centurionum officium extendebatur. VEGETIVS *lib. 2. cap. 8.* Hi centuriones iussa imperatorum implebant, et quid factum esset, renunciabant. * BARNABAS BRISSONIVS *lib. 4. p. 348.* formulas sollemnes commemorat: FACTVM, QVOD IMPERASTI. SVETONIVS in CLAVD. *cap. 29. de nece consularis viri renunciante centurione FACTVM ESSE, QVOD IMPERASSET.* CORNELIVS TACITVS *lib. 1. annal. nunciantis centurione, ut mos militiae, FACTVM ESSE, QVOD IMPERASSET.* Ad haec minora belli iudicia dirigebant in Latiali gente, ut IVVENALIS canit:

*Legibus antiquis castrorum et more CAMILLI
 Servato miles ne uallum litiget extra
 Et procul a signis; iustissima centurionum.
 Cognitio est igitur de milite ne mibi deere
 Vitio, si iusto defertur caussa querelae.*

Maiora enim iudicia olim apud Romanos praefecto praetorio competebant, L. antepenult. de praefect. praet. orient. et Illyr. PANCIROLLVS in notitia utriusque imperii *cap. v. p. 17.* BVLENGERVVS de imper. Rom. *lib. III. c. 2. p. 355. sqq.* Sed haec potestas a CONSTANTINO M. ei ademta est. PANCIROLL. l. c. *cap. xxx. p. 52.* et ad magistros militum peruenit. ZOSIMVS *lib. II. in translatione Gallica, CYSINI p. 644. L. fin. Cod. de re milit.* Primipilus autem imperabat tantum suae centuriae, sed

* Insigne centurionum fuit uitis, cuius rei testis est, c. PLI-
 NIVS *lib. XIII. cap. 1.* Centurionum, inquit, in manu
 uitis et opimo praemio tardos ordines ad lentas perducit
 aquilas atque etiam in delictis poenam ipsam honorat.

sed quia consilii particeps erat saepe mandata imperatoris aut tribunorum per illum edebantur in uulgus, etiam in acie, in agmine illum suspiciebant, et ad eius nutum se sistebant et procedebant milites, ideo quia aquilam * regebat primum signum, quae etiam in eius tutela erat. Sed quae hucusque disputata sunt de primipilo dextro intelligenda sunt, dum duplex eorum apud Romanos genus erat: alter dicebatur *dexter*, alter *sinister*, ille in hunc aliquid potestatis habebat, nisi teste LIPSIO, imperium per uices exercuerint. Plura uid. apud CAROLVM SIGONIVM *lib. 2. de antiquit. Iure Prouinc.* atque ALDVM MANVTIVM *lib. III. de quaesit. per epistolam epist. 3. IVSTVM LIPSIVM de milit. Rom.* VEGETIVM cum comment. STEW ECHII. Vehementer igitur probabilis mihi uidetur explicatio *Monseur DACIER Oeuvres d'Horace tom. V. p. 436. seq.* HORATIVS ita canit:

qui mucro pauper agello
Noluit in FLAVI ludum me mittere, magni
Quo pueri magnis e centurionibus orti.

B 3

Licet

* Aquilam semper regium insigne fuisse et in militia adhibitum, ex multis anchorum, quos vocant, classicorum locis notum est. Verum quod ad eius originem adinet, critici non idem sentiunt. Alii IOVEM imaginis auctorem esse ferunt: quum illa usus sit in bello contra Titanas, inde ad Getes, ab his ad Troianos, a Troianis in Latium eam demum deportatam esse ab AENEADE. VLYSSES ALDROVANDVS, LIPSIVM sequutus, Romanos huius imaginis inuectores fuisse credit. Rectius tamen DELRIVS Romanos hoc signum a Persis sumpsisse, quod ex XENOPHONTE, qui de utroque Cyro clarissime scribit, probat, cuius loca uid. apud MATTHAEVM RADERVUM in *comment. ad CVRTIVM p. 37.*

Licet equidem non infitiar, in his HORATII uersibus posse etiam qualescunque atque omnes centuriones intelligi: non tamen abs re est DACIER explicatio, dicentis: *Le centurion étoit proprement le Capitaine d'une compagnie de cent hommes de pied.* Et quand ces compagnies furent reduites à Soixante hommes les Capitaines ne laisserent pas de retenir le nom de centurion. Mais ici, il est question de Savoir ce qu'Horace a entendu par Magni centuriones. Je suis persuadé qu'il designe par cela les Capitaines qui étoient proprement appeller Primpili. Satis haec nobis esse possent ad intelligendum, quid prisca temporibus fuerit primipilus? uerum tamen ante, quam ad alteram huius capitis partem agrediar: GOTHOFREDI sententiam paucis examinandam esse arbitror, in not. ad L. 4. de prinip. *Primpilus, inquit, est decurio primae cohortis.* Quod a uero quam maxime alienum esse uidetur. Primpilus omnium centurionum caput, et ductor erat, in centuriis tantum pedites erant. VEGETIVS lib. II. cap. XIII. *Decuriones autem turmarum decurias regebant. POLTB. lib. 6. et VEGETIVS eadem inter equites turma dicitur, inter pedites centuria. Et habet una turma equites 32. Huic qui praest decurio nominatur. Centum autem pedites ab uno centurione sub uno uexillo gubernantur: similiter 32. equites ab uno decurione, sub uno uexillo reguntur.* Itaque decurio equitibus, primipilus pedibus praecerat. Repugnantia ergo esset, si quis cum GOTHOFREDO primipilum definire uellet per decurionem primae cohortis.

Haec haecenus de nomine et dignitate primipili antiquitus. Euiluit post haec primipilorum dignitas adeo, ut in Codice THEODOSII ET IVSTINIANI primipilare officium magis ministerium esset, quam eximius honoris gradus. Quippe erant primipili nihil aliud,

aliud, quam administratores annonae militaris, propter ea, quod primipili centurionibus mandabatur, ut annonam inter milites diuiderent, eosque bene curatos reipublicae, quum usus foret, praestarent. *L. 6. Cod. Theod. de cohort. ibi: primipilaribus, qui ad pascendos milites sollempniter ad limites destinantur.* LIPS. *de milit. Rom. lib. 2. dial. 8. fere in fin.* ubi simul discrimen inter primipilum hunc et eum, qui comes primi ordinis et praefectus decimae legionis uocabatur, adducit. DONELL. *ir. de pign. cap. 4. PEREZ. c. l. Cod. de primip. n. l. seq. L. 3. 7. 8. Cod. de cohortal.* Omnis itaque primipilaris officii ratio eo pertinebat, ut annonam inter milites distribueret. CUIACIUS ad *LL. VIII. VIII. X. XI. XII. de excusat. p. 248. eodem nomine dicitur et is, qui nondum deposuit primipilum, cuius praecipuum munus nouissime constitit in exhibenda annonae militari.* CUIAC. ad *L. 3. Cod. de cohortal.*

Annona autem erat species fructuum ad tuendum exercitum a possessoribus quotannis erogari solita, ut frumentum, oleum, sal, * caro, uinum, ** foenum &c. si scire uis, quid nomine annonae ueniat? euolue *L. 9. pr. w. de tritico et uino.* CALVINI *Lexicon in uoce annona.* GREGORIUM in *Synt. lib. 36. tit. 30. n. l.* et quos laudat

* Imo etiam lens ad annonam pertinebat, prouti in *PLVTARCHI CRASSO* legitur: *simul euenit, ut post transtrum fluminis, quum emitterentur necessaria exercitui, primum omnium darent lentem et salem.*

** Vinum admodum parce et modice militibus dabatur, ne eo sepulti, calliditate hostium uincerentur. *L. 10. Cod. de erogat. milit. annon.* Cuius rei rationem prudenter habuit bellacissimus et fortissimus *CAROLVS M.* legem faciens: *quicumque in exercitu ebrius inuentus fuerit, excommunicetur, ut in bibendo sola aqua uratur, quousque se male fecisse agnoscat.* *GOLDAST. P. 1. Const. Imper. p. 147.*

laudat CHRISTIN. *Dec. 139. n. 2.* Longus esse possem in enumerandis uariis eorum officiis, quibus a priscis temporibus aliquid curae de annona fuit; uerum quid extra oleam uagari iuuat? Potius e re nostra erit explicare unde et qua ratione Romani tantam frumenti et annonae copiam collegerint? LIPSIVS in *comment. ad POLTBIVM* existimat: quod e prouincialibus haec frumenta coacta, et e decimis, quas hoc fine aratoribus imponebant, in hostili uero degentes e prouinciis uicinis, aut ex ipso hostico: sed sic ut non in priuatum, et sibi miles raperet, sed defecta, aut inuenta frumenta deferret ad Quaeslorem. In publicum omnia seposita et tum cum modo et ordine distributa. Hanc annonam intra annum *exactores*, alias etiam *Canonicarii*, *L. fin. Cod. de erog. milit. annon.* item, et *scriniarii* et *susceptores* dicebantur, *L. 1. Cod. de apoch. publ.* a debitoribus fiscalibus, instantibus apud praesidem prouinciae opinatoribus, *L. 7. de exact. tribut.* exigebant. Quod si praesides negligentiores solutionem annonae ultra annum protraherent, ipsos de suo, quod militibus debebatur, praestare oportebat, repentes id post ea a suis prouincialibus: *d. l. 7. de exact. tribut.* Haec annona a prouincialibus exacta uel sufficiebat ad alendum exercitum nec ne; si alterum: mittebantur in prouincias annonae curatores, qui *sitonici* et *sitocomi* nominabantur, et publica pecunia frumentum atque alias species annonarias coemebant, *L. un. Cod. ut nem. liceat in emt. specier. se excus.* Habebat autem haec coemtio annonae singularia quaedam priuilegia. *L. c. l. fin. Cod. eod. iuncta L. 1. §. u. n. de praef. urb.* BVSIVS in *comment. PEREZ. ad h. l. Cod. ut nem. lic. in coemt.* Reponebatur haec coemta annona seu ex tributis collecta in publicis horreis, ut, si opus esset, incorrupta militibus erogaretur, *L. 4. Cod. de erog. milit. annon. L. 2. Cod. de condit.*

in borr. public. Qui uero annonarias species uicini-
 bus limitibus ad castra transferendas curabant, dice-
 bantur *erogatores annonae. L. 4. Cod. de erog. milit. annon.*
 Hos iubebat ANASTASIVS in primis iurare pro iusti-
 tiae ratione iniunctam sibi sollicitudinem administra-
 turos, *L. 16. eod.* ubi totum ius iurandum deprehendi-
 tur. Ab his diuersi erant *cohortales*, quippe qui adpa-
 ritores et ministri, quos praesides prouinciarum, et
 proconsules alique, quibus prouinciarum, imperii Ro-
 mani administrandarum cura iniungebatur, in suo offi-
 cio habebant. BRUNNEM. *ad tit. Cod. de cohortal. & c.*
 His cohortalibus, licet ad sollicitudinem bastagae, ad
 functionem nauiculariam deuocari non poterant, nec
 inuiti curialibus coetibus adscribi, unum tamen onus
 per *L. 3. de cohortal.* peracto militiae cohortalinae one-
 re, impositum erat, scilicet *pastus primipili.* Vtpote
 quem *pastum primipili* DONELL. *in tract. de pign. cap. 4.*
 et CUIAC. *ad c. 1.* per curam atque exhibitionem an-
 nonae militaris, propter ea, quod haec annona danda
 sit primipili centurionibus, ut inter milites primipili
 distribuatur, doctissime explicant. Haec annona, a
 cohortalibus exhibita a primipilo quotidie, ut scribit,
 BRUNNEM. *ad tit. Cod. de erog. milit. annon.* tamquam
 stipendium inter milites distribuebatur. Ut buccela-
 tus panis, siue bis coctus duobus diebus, alius panis
 tercio, uno die uinum, alio acetum, uno die lardum,
 biduo caro ueruecina, expeditionis tempore dabatur.
L. 1. c. 1. uid. lectu digna, quae GOTHOFREDVS ad
 hanc legem notauit. Sciendum est autem, milites
 ultra trecentos annos sine stipendio certo militasse,
 quod tandem ann. V. C. CCCXLVII. datum. LIVIVS
lib. 4. Additum deinde, ut ante ullam mentionem plebis
Tribunorum decerneret senatus, ut stipendium miles de
publico acciperet, quum ante id tempus de suo quisque
 C *functus*

functus eo munere esset, nihil unquam acceptum a plebe tanto gaudio traditur concursum itaque ad curiam esse, prensasque excunium dextras, et patres vere adpellatos: effectum esse fatentibus, ut nemo pro tam magnifica patria corpori aut sanguini parceret; et LIV. eodem libro statim post Anxur, inquit, captum, additum, ut stipendium miles a publico acciperet, quum ante id tempus de suo quisque functus eo munere esset. DIONYS. HALICARN. lib. 4. cap. 2. Dabatur etiam post haec tempora pecunia militibus, de cuius quantitate uid. LIPS. in *Electis* lib. 1. cap. 2. VINCENT. CONTARENVS in *comment. de stip. milit.* atque annonae; sed diuiso inter milites frumentum certum definitumque pretium de stipendio detrahebatur. Ex POLTB. LIPS. *d. tract. de milit. Rom. d. lib. 5. dial. 16. p. 327.* Probe autem inter se distinguenda sunt officia primipili, aedilium plebis, praefecti annonae, et praefecti urbi. In eo quidem conueniunt, quod annonae curam gerant, sed aediles plebis secundum CICERONEM de LL. lib. III. cap. III. sunt, inquit, curatores urbis, annonae, ludorumque sollempnium. Et praefectus annonae eius curam ingruente in urbe fame habebat. L. 2. §. 33. de orig. I. Praefectus annonae et uigilum non sunt magistratus: sed extra ordinem utilitatis causa constituti. LIVIUS lib. III. cap. XII. coepere a fame mala, seu aduersus annus frugibus fuit, seu dulcedine concionum et urbis, deserto agrorum cultu. Et patres plebem desidem et tribum plebis; nunc fraudem, nunc negligentiam consulunt adcusabant. Postremo perpulere plebei, haud aduersante senatu, ut L. MINUCIUS praefectus annonae crearetur. uid. *Illustr. STRVV. histor. iur. cap. 1. §. XXX. pag. 114.* FRANC. MODIVS in *notis ad L. 1. Cod. de adparitor.* Est quidem, ait, praefectus annonae sub dispositione praefecti urbi, et uterque annonae civilis curam agit. Sed separatas adparitiones habent, quas lex confundi, et commisceri uocat.

uerat. L. 1. Cod. Theod. de Cond. in public. horr. Praefecti autem annonae adparitores annonarii dicuntur, praefecti urbi, urbaniciani.

CAPVT II.
DE
PRIVILEGIIS PRIMIPILI.

INDEX MATERIARVM.

- P**rivilegia primipili sunt uel generalia uel singularia.
- Ad generalia pertinet*
- I.) Pactum de mutua successione.
- II.) Negotia priuata administrare non potest.
- III.) Proxenetica esse non potest.
- III.) Fruitur beneficio restitutionis in integrum, quod etiam ad eius uxores adplicatur et examinatur sententia *CVIACII*, an uxores sint homines?
- V.) A muneribus personalibus immunis est.
- VI.) Atque etiam a municipalibus.
- VII. et VIII.) Quaedam privilegia ex tit. *π. de re milit. et quae ad testamenti factio-nem spectant, primipilo adtribuantur.*
- Ad singularia*
- I.) Si primipilus fisco debet esse primipilo, suos debitores compellere potest, ut ante tempus soluant. Competit fisco in bonis primipili tacta hypotheca et ius praelationis.
- II.) Bona uxoris mariti primipili dotalia fisco obnoxia sunt.
- III.) Si primipilus uxori suae sub specie uenditionis aliquid donauerit, et hanc donationem morte sua confirmauerit, nibilo minus rescinditur donatio.
- III.) Privilegium de stipendiis primipili.
- V.) Liberi debitum primipilare soluere obligantur, licet patris haeredes non sint.

ANIMVS mihi non est fufius inquirendi, quodnam inter ius fingulare, beneficium et priuilegium fit difcrimen, quod argumentum doctiffime difputauit ENENCKEL *tract. de priuileg.* et GEORG. LVD. HERTZOGIVS, praeceptor atque amicus meus dulciffimus, in *comment. exponenti fitu quaedam neceffaria &c. a §. 109. ufque ad §. 124.* Priuilegia fecundum ueteres priuae leges, funt ius fingulare ultra communem iuris tenorem legitime conceffum et introductum. L. 1. §. 2. *ω. de conffit. princip. L. 16. ω. de LL. L. 162. de R. I. G. A.* ENENCKEL. *d. l. 1. cap. 11. n. 6.* HAHN. *ad WESENB. tit. de conffit. n. 2. p. 62. fol. 2.* feu ut litteratiffimus HERTZOGIVS *l. c.* definit: *Lex fingularis, qua imperans, penes quemcumque feu quofcumque etiam fuma potestas fit, ciuem quemdam a legis communis obferuantia eximit, priuilegium dicitur.* Priuilegia igitur primipili funt priuilegia primipilo conceffa. quo autem omnia diftinctius exponantur atque introfpiciantur; diftinguamus ea inter fe, quae primipilo, quatenus eft primipilus, et quae primipilo, quatenus eft miles, indulta funt: Illa docendi cauffa *priuilegia fingularia*, haec *generalia* appellabimus. Ad generalia adnumeramus I.) *pactum de mutua fucceffione.* * Satis enim conflat eiuſmodi pactum, fi de

* Loquor hic de pacto, ui cuius hereditas in alium transfertur, non de inſtitutione mutua ex teſtamento, de quo nemo dubitat. RODERICVS SVAREZ. in *celebr. repret. tit. Leg. 3. quoniam in prioribus Cod. de inoffic. teſtam. limit. Legis 5. num. 10.* RICHTER. *dec. 26. n. 18. et ſeq.* quamuis BIGNONII ſententia admodum uero ſimilis eſt in *not. ad MARCVLPHI formul. lib. 11. cap. 17. n. 1.* eiuſmodi inſtitutiones inter captatorias habitas eſſe *L. 70. ω. de hered. inſtit. L. 64. ω. de legat. 1. L. 11. Cod. de teſtament. milit*

si de ipsa paciscentis hereditate fit, iure civili plane nullum esse. *L. 16. §. 1. 19. Cod. de pactis. l. 5. de pactis coment. l. 4. de inutili stipular. quia contra bonos mores est. L. 61. §. d. V. O. d. l. 4. iunct. l. 6. Cod. de pact. neque etiam iure civili obligationem efficere, HAHN. *disput. de iure rer. conclus. 67. n. 5. MAESTERT. lib. 1. de instit. Ll. Rom. dub. 41. VINN. de pactis c. 19. n. 11. Illustr. STRVV. ad tit. de pactis thes. 44. WESENB. in comment. §. de pact. dotal. n. 4. sub fin. GAEDDEVS de contrah. stipul. cap. 6. conclus. 7. n. 83. et seq. Valet tamen eiusmodi pactum inter milites *εως παραταξι ενιοτες*, in ipso procinctu ad discrimen praelii pergentes et ob communem mortis fortunam inter se paciscentes, ut ad eum, qui superstes sit, res eius, cui casus finem uitae adtulerit, pertineant. *L. 19. Cod. de pact. CARPZOVS. 2. cap. 35. def. 20.* Quum autem huius legis ratio generalis est ad omnes milites applicanda sit, scilicet, quod *uoluntas militum quoquo modo contemplatione mortis in scripturam redacta, uim postremi iudicii obtineat*: licebit etiam hoc priuilegium adtribuere primipilis. II.) *Negotia priuata administrare non possunt.* Armis enim non priuatis negotiis occupentur: ut numeris et signis iugiter inhaerentes rempublicam, qua aluntur ab omni bellorum necessitate defendant. *L. 31. Cod. de locat. conduct.***

C 3

milit. atque aliis. Id tamen cum STRYCKIO non adfirmauerim, has institutiones mutuas ex lege VACONIA et IULIA PAPIA POPPAEA reici posse, uid. STRYCKIUS in *dissert. de testamentis coniugum reciproci.* Verum cum BRVNEMANNO non facio, existimante, in h. L. non esse sermonem de pacto militum reciproco, quia ratio generalis esset. HARTM. PISTOR. *d. quaest. 2. num. 36. VASQV. lib. 2. §. 18. num. 233. de success. cruar.* Ipsa potius uerba legis contrarium ante oculos ponunt.

conduct. l. 16. Cod. de re milit. Itaque neque a) aliarum rerum conductores et procuratores, b) conductorum fideiussores, c) aut mandatores fieri possunt. Quod si tamen contra hanc legem impingerent milites, 1) militiae gradum amittebant et fiebant pagani, 2) infames, 3) locator contra eos nullam habebat actionem, et delatio huius criminis publica erat. *L. 35. Cod. de locat. conduct.* Duae autem hic nobis occurrunt dubitationes: primum MOLINA *d. D. 488. n. 1.* arbitratur, hanc constitutionem tantum de militibus, actu militancibus, intelligi, quod mihi a ueritate quam maxime alienum esse uidetur propter ea, quod etiam hic illi militum numero adnumerantur, qui in undecim deuotissimis scholis taxati sunt. *L. 35. Cod. de locat. conduct.* Deinde AZARIUS contra nobis dicit: *P. 3. insit. Moral. lib. 8. tit. de locato l. 3. Q. 1.* licitum etiam fuisse militibus, qui actu militant, alienas possessiones uel domus uel stabula conductionis titulo suscipere. Sed in promptu est, quod reddam: ante tempora IUSTINIANI hoc quidem permissum est, quod tamen imperator sacratissima constitutione correxit. Clarius hoc uerba ipsius cit. *L. restantur.* *Licet retro principes multa de militibus, qui alienas possessiones uel domus conductionis titulo procurandas suscipiunt, manifestum est: - - necessarium duximus ad hanc sacratissimam uenire constitutionem alius et plenius huiusmodi causam corrigentes.* Haec ad primipilos adcommodari posse eo minus dubitandum est, quo melius ex ipsa c. l. patet. *Tubemas itaque omnes omnino, qui armis militant siue maiores, siue minores saltem in posterum ab omni conductione alienarum rerum sese temperare.* d) Neque etiam idonei defensores sunt, *L. 54. de procurat. et defensor.* quod ad defensores et procuratores adinet, quaedam exceptiones notandae sunt, quas uid. in *L. 8. eod. tit.* III.) *Munere proxenetae non recte*

recto funguntur primipili, L. 31. Cod. de locat. conduct. l. 15. et 16. π. de re milit. l. 6. Cod. de dignit. l. 3. Cod. de commerc. l. unica negot. ne militent. III.) Fruuntur beneficio restitutionis in integrum milites, in expeditionibus plerumque occupati propter reipublicae utilitatem. L. 8. Cod. de restit. milit. Hoc privilegium haud iniuria ad primipilos pertinet. Exempla sunt in L. 1. et L. 2. Imperator ALEXANDER A. PETRONIO Centurioni: si quid de bonis eorum, qui reipublicae causae absentes sunt, actiones, qua competente eis, aliquis liberatus fuit in integrum restitutio perpetua iurisdictione intra annum utilem permittitur. Atque hoc non solum de iis, qui vere absunt, sed etiam, qui Romanae militant, intelligendum est. Hi enim reipublicae causa militantes pro absentibus, ex privilegio ANTONINI PII, habentur. L. 7. π. ex quib. caus. mai. omnia melius patebunt perlectis LL. 35. 36. 42. 45. π. ex quib. caus. maior. mihi que L. 3. Cod. de restit. milit. cum his pugnare non videtur, L. 33. π. c. 1. Certum est igitur primipilis competiisse restitutionem in integrum, sed dubitari posset, utrum etiam eorum uxoribus, quae una absunt, ea concedenda sit? Ex ipsa apud Romanos nuptiarum definitione intelligimus, uxores per eas diuini humanique iuris communitatem obtinuisse. arg. l. 1. de rit. nupt. vel l. aduersus 4. Cod. de crim. expilat. et quae in manum conuenerat, in mariti potestate et mancipio erat, GELL. noct. Att. XVIII. 6. adeoque in eius sacra transibat. Κορυαγος ανατων γενεπατων τε καὶ ἰσων particeps omnium bonorum et sacrorum. DIONTSIVS HALIC. II. p. 9. Illustr. HEINECCIUS pars III. π. §. CLVIII. in not. Quid ergo aequius est, quam adfirmare, fortuitis casibus maritum mulieris vel uxorem uiri participem esse, l. si quam dotem 22. §. si marit. 7. uers. quid enim w. solut. matrim. ob indiuiduam scilicet uitae societatem §. 1. l. de patr. potest. uel iisdem,

iisdem, quibus mariti utuntur, frui beneficiis: quum nihil tam naturale sit, quam commoda cuiusque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda, *l. secundum. 10. de R. I.* At uero hoc beneficium uxoribus militum, et quod considero exemplum SECUNDINAE, cuius occasione Imper. ALEXANDER mulieribus temporalibus actionibus exclusis, quae cum maritis, reipublicae causa absentibus, peregrinatae sunt; ad exemplum militum subueniri solere, sanxit. *L. 1. Cod. de uxorib. milit.* Pereleganter in hanc rem disputat CVIACIUS: *uxores militum et aliorum, qui reipublicae causa absunt, in integrum restituantur, si sequatae uiros interim per absentiam aliquid damni fecerunt: Ut quibus officium publicum non debet esse damno, non sit etiam uxoribus eorum, in parat. ad L. 1. Cod. de uxorib. milit.* Sed inquit aliquis, CVIACIUM sibi ipsi non constare, dum *lib. VI. obseru. 21.* adfirmat, *mulieres homines non esse.* Quod quum certum est: iis quoque hominis et mariti priuilegia adtribui non possunt. Fac CVIACIUM in ea fuisse sententia, quid tum postea? num euertitur nostra opinio? quod nego, deducta est enim et probata satis e LL. Ego uero uel CVIACIUM iocari potius uoluisset, quam serio haec adfirmare, cum WISSENBACH. *disput. v. ad Institut. in coroll. et disput. XXXIII. ad r. de V. S. Thes. 10.* uel dubitandi causa proposuisse arbitror, quod ex *obseru. 21.* satis cognoscitur, quum ibidem haud infitietur, ex *Lege PAPEA* propter *L. 152. de V. S.* foeminam esse hominem. Hoc beneficium aliquando ad sponsas trahi potest. Saepius enim ab uxore ad sponsam argumentatio procedit, et a marito ad sponsam per *l. lex IULIA 4. de fund. dor. l. non sine ratione 5. Cod. de bon. quae lib. arg. l. un. π. et Cod. unde uir et uxor. FOERSTER. de success. ab intest. lib. 9. cap. 3. n. 8. et seq. SCHNEIDWIN ad tit. de hered. quae ab intest. rubr.*

de

de success. inter uir. et uxor. Sed ad concubinas primipilorum, et prostibula haec plane adplicari non posse existimo, quod ex innumeris legibus euinci potest, quarum laudationi hic immorari non adtinet. Quid? quod apud Romanos olim ducibus concubinas in militiam secum ducere probrosum fuisse probat TACITVS 3. *hystor.* 40. FABIVS interim Valens (Vitellianarum partium dux) multo ac molli concubinarum spadonumque agmine segnis, quam ad bellum incedens. V.) Milites a muneribus personalibus ob reipublicae occupationem, et quod consequens est, quoque primipili excusantur. L. 3. 4. 7. *de uacat.* Eorum autem exempla tam multa sunt, ut ea omnia hic enumerare superfluum esset, quum in L. 18. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. *de fati* declarata sint. Pertinent ad munera personalia tutela et cura, L. 18. §. 7. Queritur igitur, utrum primipilus a tutelae administratione sese excusare possit? Id non solum ex c. l. patet, quia est munus personale, uerum etiam ex l. 8. *de excus.* §. 12. MODESTINVS scribit: primipilarii ex constitutionibus imperialibus excusationem habet, reliquarum tutelarum: primipilarii autem hi existimantur, qui exercent primum pilum, si autem non exercent, mortuus fuerit, huius filiorum primipilarius tutor non erit. Atque etiam hi post reuersionem habent anni uacationem, ut est in L. 10. *pr. c. t.* Non solum, qui ad caligatas militias, et reliquas primipilarii militauerunt, &c. Sed hic adplicari potest dictum illud commune: Cessante causa cessat effectus; et reuiuiscente causa, reuiuiscit effectus. Itaque si quis primipilum deposuisset, hoc priuilegio tutus non est, sed si rursus muneri suo praepositus, a tutelae administratione omnino immunus erit, L. 10. *c. t.* §. 5. Qui primum pilum expleuit, si quum tutelam unius filii suscepisset, rursus in militares necessitates adsumtus erit, deponet sollicitudinem tutelae.

D

Quod

Quod etiam colligitur ex *L. 8. supr. cit. §. 12.* *CVIACIVS* ille uir doctrina nobilis eandem sententiam adfirmat ad *L. VIII. VIII. §c. de excus. p. 248.* *primipilaris*, in-
 quiens, *excusatur ab omnibus tutelis, praeterquam bona
 filiorum primipilaris post annum.* Verum nōli putare,
B. L., quae de muneribus personalibus dicuntur, ad
 munera patrimoniorum dilatari posse, ab his enim ne-
 que aetas, nec merita militiae, nec ullum aliud priui-
 legium iure tribuit excusationem: ueluti angariorum
 exhibitio, hospitis suscipiendi munus: nisi aliquid prin-
 cipali beneficio concessum sit, *L. 11. π. de uacar.* e. gr. Ma-
 gistris, grammaticis, philosophis ne hospitem recipe-
 rent, *L. 18. de muner. et honor. §. 30.* Conclusio per se
 efficitur, ab huiusmodi muneribus neque primipila-
 rem, qui priuilegio aliquo subnixus, neque pontificem
 excusari, *L. 18. π. de muner. et honor. §. 24.* At, si quis
 nobis occurreret, repugnantiam inter *L. 11. π. de uacar.* et
l. 18. π. de muner. et honor. §. 23. et *l. 18. §. 4. eod.* dicens: in
 illis exhibitionem angariae, ad munera patrimoniorum
 referri, in hac ad personalia: uidendum est ante omnia,
 quid sit angaria? Resp. est onus, quo ad species portan-
 das, uel transferendas, uel commeatum comportandum
 prouinciales equos, boues, plaustra aut naues praebent.
BRVNNEM. ad tit. L. 1. de curs. publ. Ex qua descriptio-
 ne haud obscure euoluimus, angariam ad munera pa-
 trimoniorum pertinere. Quum patrimoniorum mu-
 nera ea sunt, quae sumptibus patrimonii, et damnis
 administrantis expediuntur per *l. 18. §. 18. π. de muner.
 et honor.* Iraque, ut mea quidem fert sententia, res-
 pondendum est, in hac *l. 18. §. 4.* uocabulum angariae
 minus proprie usurpatum esse.

VI.) *A muneribus municipalibus immunes sunt, propter
 l. 3. §. 1. π. de muner. et honor. rationem generalem, sic is
 qui castris operam per militiam dant, munus municipale
 immu-*

iniungi non potest. Εν τοις στρατοπεδοις & λεταρχωσι. GOTHOFRED. in not. ad h. l. VII.) Quaedam priuilegia adtribuenda sunt primipilis, quae in tit. π. de re militari obueniunt, ea sc. quae non ad certum militum genus relata sunt. VIII.) Priuilegia, quae circa testamenti factionem militibus in expeditione constitutis in der Schlacht-Ordnung, im Sturm, oder auch im Lager, da man des Feindes stündlich gewärtig, pr. l. de testament. milit. ibique VINNIUS l. i. l. 17. Cod. de testament. milit. adscribuntur, etiam primipilis uindicanda sunt, ut sine sollemnitatibus testamentum facere, liberos praeterire, inhabilem instituere, et reliqua. Longe plura primipili generalia priuilegia in medium proferre possem, nisi te scirem, B. L., facili negotio, si sedulo Iustiniani uolumina uolueris, omnia te addere posse. Quum autem magis enitescat, quid aliquid sit, si distincte explicetur, in quo ab omnibus aliis differat: accedamus ad priuilegia primipili singularia. I.) Ex superius dictis, arbitrator, clarum erit, officium primipili fuisse, ut annonam militarem inter milites distribuat, eiusdemque curam habeat, et ex hoc officio fisco obligatur diciturque *debitor ex primipilo*, id est, ex annona militari, L. i. de condic. ex lege. Paradoxon autem de hoc debitore ex primipilo proponitur, scil. si ob necessitates publicas fiscus pecuniae indigeat, et primipilus eidem ex primipilo debeat, nec soluendo sit, eum commonere posse debitores suos, ut ante definitum tempus soluant. Quod priuilegium plane aliquid singulare est, ex principiis enim iuris constat, eum, qui ante tempus petit, plus petere, et causa cadere §. 33. Instit. de act. quum etiam plus sit in tempore, ueluti, inquit imperator c. l. si, quis ante diem, uel ante conditionem petierit. *Qua enim ratione, qui tardius soluit, quam soluere deberet, minus soluere intelligitur, eadem*

ratione, qui praemature petit, plus petere videtur. Atque hanc dubitationem etiam IVSTINIANVS in pr. L. 1. Cod. de condict. ex leg. obicit, addit tamen rationem, cur hic a iure communi et constitutionibus, alias iustificatis, discedatur in fin. L. fisci ob necessitates publicas causam potiore esse oportere. Est enim η αναγκη της διατροφης των στρατιωτων. Alienum itaque mihi non videtur a re si GOTHOFREDVS in nor. ad Cod. l. 3. de primipilo. dicit *πριμυπιλον η στρατιωτικη αννονα*, militaris annona. Quaerendum tamen hic est, utrum reum, si a debitore ex primipilo tamquam debitor conueniatur, eius forum sequi oporteat, et ita exceptio a regula tritissima facienda sit: *actor sequitur forum rei*, l. 2. Cod. de iurisdic. Quod omnino negandum est, tantum enim primipilis indultum non est, contrariumque ex l. 2. Cod. de primip. obtentu nominis primipili civiles actiones ad alios iudices transferendae non sunt, patet, et cogitur, ut si debitorem suum ad accusare velit, hoc fieri debeat coram iudice rei competente. II.) Etsi uxoris ratione dotis ex l. 12. Cod. qui potior. in pign. concessum est eas hypothecariis praefereudas, mutatum tamen est et restrictum ea lege, ut, si qua marito primipilo usu est, et is fisco aliquid ex causa primipilari debeat, bona eius in dotem data, quae est huic, qui primipili sarcinam subit, obnoxia necessitati, l. 4. Cod. in quib. caus. pign. uel hypothec. Hoc tamen non ita est accipiendum quasi fiscus simul atque compererit, primipilum soluendo non esse, uxoris bona dotalia arripere possit: sed certus tenendus est ordo, ut scilicet, et tunc demum ad hoc periculum mulieris patrimonium respiciat, si uniuersis uiri, ac nominatorum facultatibus exhaustis, nihil residuum inueniatur. Vid. CVIACIVS ad l. 3. §. 2. w. de minor. PEREZ. ad tit. Cod. de primipilo. Ratio adponitur in l. 3. c. t. Itaque ratio-
ne

ne debiti primipilaris et tacita hypotheca, et ius prae-
lationis, quod ad dotem fisco competit, adeo, ut in
prima concursus classe collocetur. Vid. LAVTERBA-
CHII *colleg. theoret. pract. rom. 3. p. 365.* Utilitas publica
praeferenda est priuatorum contractibus. Vid. FRAN.
MVNNOZ DE ESCORBAR. *de ratioc. cap. 39. n. 9. sq.*
Distinguenda tamen inter se sunt bona dotalia, et pa-
raphernalia, quod ad ea adinet, priuilegium hoc cla-
rum est, sed quod ad haec non item. In parapherna-
libus enim plane haec dispositio locum non habet.
Quod tam luculenter, *L. 1. Cod. de priuilegio fisci* demon-
strat, ut nihil supra, cuius uerba, quia admodum clara
sunt, et egregia adscribam: *bona mariti tui, si ob reli-
qua administrationis primipilariae a fisco occupata sunt,
res, quas tuas esse liquido probaueris, ab aliis separatae
tibi restituantur.* BARB. *I. p. VII. n. 4. w. solut. matrimon.*
Quodsi tamen respicimus ad *L. 2. eiusd. tit. cum GO-*
THOFREDO, ut etiam uerba ipsa *L.* indicant, puta-
mus, uerbum illud, qui potior tempore, potior iure
est, non temere hic adplicari posse. Si itaque quis de-
bitor ex primipilo fisci factus est, et deinde uxorem
in matrimonium duxit, quia bona mariti antea fisco
iam obligata fuerunt, et per consequens etiam uxoris
ratione dotis, potior est tempore, ergo etiam potior
iure. Sed si uxorem iam in matrimonio habuit, et
deinceps debitor primipilaris fisci sit, uxor prior est
ratione temporis, ergo etiam ratione iuris. uid. GO-
THOFRED. in *not. ad L. c. ubi elegantius et uberius*
hanc rem disputat. III.) Si quis primipilaris sub spe-
cie uenditionis uxori aliquid donauerit, eamque dona-
tionem morte sua confirmauerit, debitum tamen pri-
mipilare ex bonis mariti solui non potest, tollitur omni-
no haec donatio, et ad supplendam pecuniam, quae ex
bonis ab eo relictis colligi nequiverint, conferuntur.

L. 15. de donat. inter uir. et uxor. Ponamus exemplum, quod in dict. *L.* reprehenditur. Maritus donationem in uxorem suam confert, scribitque, se illud, quod tamen donauit, iure uenditionis concessisse, moritur post haec et factam donationem obitu confirmat. Quae-ritur? an donatio haec possit subsistere, nec ne? Resp. aut maritus aliquid ex causa primipilari debuit, aut non, quodsi primum, donatio plane nulla est, et ex eo, quod donatum est, fisco satisfieri debet; quodsi alterum, equidem non uideo, cur non ualeat?

III.) Functus officio primipili, stipendium et com-
moda ante finitum annum uel officium pascere non
potest, et si prius e uita discedit, quam annus euolutus
est, heredibus petitio salua est. *L. 1. Cod. de primip.*

V.) Quod contra omnem aequitatem esse uidetur
in *L. 4. h. r. D. AVRELIANVS* sanxit, a *IUSTINIANO*
non improbatur, liberos, etiamsi patris heredes non
sunt, tamen obligatos esse ad soluendum id, quod pa-
ter ex causa primipilari debet. Quae constitutio et
priuilegium procul dubio ex hoc principio, quod supra
laudauimus, originem traxit: utilitas publica praefe-
renda est priuatorum. Negandum tamen non est, hoc
ius duriusculum esse, idcirco etiam teste *GOTHOFRE-*
DO, a Graecis scriptoribus *ωραυδοξον*, insolens et no-
uum adpellatur. *Syn. Bas. 9. tit. 5. ex lib. 56. tit. 17. c. 64.*
HART. 3. tit. 5. §. 84. Pone autem mecum, liberos esse
pupillos, qui soluere non possunt, tutor pro iis soluit,
tutor omnino cum pupillis compensare potest, actio-
ne tutelae, quod in rem pupillorum impenderit. *L. 1.*
§. 4. de contr. tut. act. et l. 3. eod. l. 2. pr. π. ubi pupill. educ.
Sed si magistratus alicui mandauerit, ut nominet tuto-
rem pupillorum, tutor soluere nequit, nominator fisco
satisfacit, quid tum faciendum est nominatori? quod
in *L. 11. Cod. de compensat.* proponitur, quo ergo melius
rem

rem componere possimus totam L. adiciam: *si tutores pupillis officio magistratus urgente nominastis, ac pro his propter onus primipili pecuniam solvistis, superstitiosam geritis sollicitudinem, ne ab ipsis conuenti hanc eis imputare minime possitis, uel a uobis quicquam amplius exigatur, si tantum quantum eis tutores debuerunt uel nos nomine ipsorum maiorem quantitatem dedisse probetur.* In hac lege quatuor consideranda sunt: debitum primipilare, nominatores tutorum, tutores, pupilli. Pater pupillorum munere primipili functus est ex eoque debitor factus, debitum ergo a pupillis soluendum siue sint heredes siue non, per *L. 4. Cod. de primip.* nominatores autem denominarunt pupillis tutores minus idoneos, qua de re nominatores tutorum obligantur actione subsidiana. *L. 2. §. de fideius. et nominat. tut.* Conueniuntur tutores a fisco, ut debitum primipilare soluant, quibus repugnancibus nominatores, pro pupillis soluant. Circumspiciendum est, an nominatores, qui pupillis minus idoneos tutores dederant, si conueniantur a pupillis quasi ex delicto actione subsidiana compensare possint de eo, quod pro eis soluerunt? Resp. aio. BALDVS rationem dubitandi adducit, quia pupillus esset persona priuilegiata, actio tutelae subsidiana esset priuilegiata. Sed debitum primipilare etiam est, priuilegiatum. *Priuilegiarius autem cum aequo priuilegiario in eadem causa repugnanti ratione concurrentis, non priuilegio suo, sed communi iure utitur L. 8. §. de excus. l. ii. §. 6. de minor. uiginti. quinq. ann.* Sed quum haec regula multis difficultatibus obiecta est: ita mihi uideor rem posse componi. Tutores a pupillis conuenti possunt compensare, quod in rem eorum fecerunt per LL. supra cit. Tutores sunt principales, nominatores, successores et subsidarii, ergo quod principales imputare potuerunt etiam suc-

cesso-

cessores haud iniuria imputabunt, modo ad ea uerba Legis attendas animum a *si tantum* usque probetur. BRUNNEMANN. in *comment. ad L. c.* et GOTHOFRED. in *not. eod.*

CAPVT III.

DE

EO, QVOD HODIE VTILE EST EX PRIMIPILATV.

INDEX MATERIARVM.

Vocabulum antiquum primipilus ad commissarium annonae applicatur.

An commissariatus annonae distinctum sit officium a ceteris?

Quid commissarii officium et qua ratione annona colligenda et distribuenda?

Quosnam habeat in suo officio?

Primum priuilegium primipili: pactum de mutua successione adcommodatur: a) ad commissarium, b) ad ecclesias et pias causas, c) ad pacta conf. aternitatis, d) ad coniuges.

Qua ratione II. et III. priuilegium ad commissarium referri queat?

Commissario III. priuilegium restitutionis in integrum

propter absentiam itemque eius uxori competit.

V. VI. VII. et VIII. etiam seruatō modo ad commissarium traducuntur.

Condictio ex lege tamquam

I. singulare primipili priuilegium hodieque fisco adtribuitur. Verum, II. priuilegium hodie ad quaestorum

uxores adcommodari posse?

Sententia de eo: ANGELI, PAUL. DE CASTRO, PEREZII, PEREGRINI, ANTONII MERENDAE et mea.

Utrum quaestorem et eius uxorem de residua pecunia, quam a subiectis, continuo bello uexatis, non exegit, fisco sufficere oporteat?

An ecclesiae aeque ut fisco in bonis

bonis administratorum tacta hyporbeca et ius praclationis competit, annexa quaestione, utrum in bonis debitoris sui ecclesiae tacta hyporbetica tribuenda?

III. Priuilegium ad donationes

in fraudem fisci adplicatur. Ex IIII. priuilegio usus ad proffessores, doctores, medicos et aduocatos, itemque pastores, Canonicos, Praelatos inferitur.

V. Priuilegii fere nullus est usus.

IN quo primipilatus iure Romano consistat, paucis, distincte tamen, in superioribus capitibus, ut quidem arbitror, consideravi; sed non solum ea nobis addiscenda sunt in iure, quae ad iurisprudentiam Romanam adtinent; quin potius, quum ius Romanum inter Germaniae populos receptum sit: eo semper in explicandis Romulidum scitis elaborandum est, ut iudicemus, quid utilitatis exinde ad nos redundare possit. Primipilus apud Romanos ueluti in prima parte cap. I. explanatum est, erat primus centurionum, seu qui primum pilum ducebat: uideamus ergo num hodieque aliquis inter nostrates milites inueniatur illi uel plane similis uel non admodum dissimilis. Primum pilum hodie Germanice adpellant die älteste Compagnie, et primipilarem, den ältesten Hauptmann. Sed nescio an haec adplicatio ex asse quadret. Id tamen negandum non est, eos posse quodam modo sibi adsimulari et officia huius primipilaris Germanici et Romani non tam uehementer inter se discrepare. Me autem, pace tua, B. L., abstineo ab eius explicatione, propter ea, quod admodum longum esset ex iure militari ad omnes nostrae militiae ordines excurrere, atque ex iis centurionem inuestigare, qui cum primipilo comparandus sit. Maiorem utilitatem ex eius officio, cui tempore THEODOSII et IVSTINIANI, ut supra dict, cap. I. praefuit, demonstrare possum. Alte-

E

ra

ra autem primipili significatio in eo erat, ut annonam inter milites distribueret, tamquam stipendium. Dividitur etiam annona inter nostros milites, quis ergo est ille, qui huic officio praepositus? Resp. Dicitur *commissarius annonae*, *Proviand-Meister*, *Recess. Imper. ann. 1532. §. 8.* *Proviand-Herr*, *SPEIDEL in spec. uoc. Für Kauff Proviand-Commissarius*; uel digniori aliquo honoris titulo adpellatur *General-Proviand-Commissarius*, *General-Proviand-Director*, *Ober-Proviand-Commissarius*. Omnis eius cura eo pertinet, ut ad uiuendum militibus necessaria, et qua ratione commeatus adduci, et quam commode distribui possit, prospiciat. *BESOLD. in Th. pr. uoc. Proviand-Meister*. Nostrium igitur est paullo penitius eius officium examinare, licet non infitior, fieri non posse, ut omnia, quae de nostro commissario dicenda essent, dici posse. Multiplex enim et uaria in hoc uel illo circulo est, immo etiam in una eademque persona saepius plures curae rei militaris prouinciae conspiciuntur, quod ex iure iurando a commissario circuli Franconici praestando, intelligitur: *Der Ober-Commissarius solle geloben und schwören einen teiblichen Eyd, daß er seinem anvertrauten Ober-Commissariat-Ampte fleißig vorsehen, dem Hochlöbl. Fränkischen Cräis dessen Fürsten und Ständen getreu und gewähr seyn, derselben Schaden und Nachtheil vorkommen, Nutzen und Frommen nach seinem besten Vermögen befördern, Geld und Proviand in gute Verwahrung nehmen, darüber ordentlich und redlich Rechnung leisten, die Lieferung und Bezahlung an die Stäbe, Compagnien und Artillerie-Bediente nach Anweisung der Ann. 1683. in special instruction ins Werck richten, ein ordentlich Manuale darüber halten, nichts in seinem Nutzen, oder was sonst dem Cräis zu Schaden und Nachtheil gereichen möchte, verwenden, auch niemanden etwas solches verhängen, sondern dasselbe vielmehr verhin-*

verhindern, und so es nöthig an das Hochfürstl. Ausschreib-
 Amt berichten, auch was sich sonst pro re nata ereignen,
 und gemeinem Craiße nützlich seyn möchte, alles fleißig beför-
 dern wolle und solle, getreulich und ohne Gefehrd. vid. 10.
 ANDR. FROMMANNVS de commiss. milit. p. 45. Ple-
 rumque uero commissariatatus annonae distinctum est
 officium a reliquis tribus commissariatibus, s. Lustra-
 tionum, Muster-Commissariat, aerarii Castrensis, Pfenz-
 nig-Meister-Amt, et transiturorum, Marsch-Commissa-
 riat, et potissimum si breuiter et quasi punctis de eo
 dicendum est, consistit in annona comparanda, trans-
 uehenda et tritribuenda. Primum quod adinet ad
 comparandam annonam, qua ratione id factum sit apud
 Romanos supra dictum: apud nos annonae conquiren-
 dae ratio non absimilis ueteri illi Romanorum. Aut
 ex praediis fiscalibus, decimis, redditibus, prouentibus-
 que aliis per Exactores tributorum, Keller-Pfeger,
 Schaffner, Einnehmer, colligitur. Aut etiam coemitur,
 aut conuentione inita haec annona pro certae pecu-
 niae quantitate aliis praestanda committitur. Quod
 dicitur das Proviant ammodiren. Vid. de h. V. signif. BE-
 SOLD. uoc. ammodiren. Sed curet diligenter eiusmodi
 coemptionem noster commissarius, ne milites ino-
 pia frumenti coacti, signa sua deserant. Quam ob rem
 in multis constitutionibus id quam maxime cautum
 est, ut annonam diligenter coemant, in publicis hor-
 reis reponendam curent, et militibus incorruptam
 tradant. *Inst. Circ. Franc. art. 30.* Soll er unter Wegens
 und etwan zu Regensburg oder besser hinunter am Donau
 Strom einen zulänglichen Haber-Vorrath, so gut es möglich,
 erkauffen, und sowohl hierinnen, als bey dem Transport, sich
 guter Menage bedienen. *Ordinat. milit. Sued. nou. N. 22.*
 §. 4. etiam §. 7. Sowohl der Ober- Proviant-Commissa-
 rius, Buchhalter, als übrige Proviant-Officiers sollen alle
 E 2 erinne

ersinnlichsten Fleißes trachten ehrliche wohlgelesene Admodiatores zu erkundigen, mit welchen ein General- oder Special-Verpachtung geschlossen werden könnte, daß man der veraccorvirten Lieferung und versprochenen Einhaltung verglichenen Dertern ic. möge vergewissert seyn. Alterum erat in aduenenda annona. Ne exercitus fame, moram non patiente et durissimo necessitatis telo, pereat uel dissipetur. *D. Roc. Imper. ann. 1532. §. 8.* Und nachdems die hohe und unvermeidliche Nothdurft erfordert, zu Unterhaltung obbemeidten Krieges-Volckes des Proviants halber stänliche Fürschung, damit daran kein Mangel erscheine, ist für gut angesehen, daß der Proviand durch die Proviand-Meister förderlichst verordnet, bestellt, und zugeführt werde. Transeuhitur haec annona ut apud Romanos per prouinciales, ita apud nos per colonos, idque eo modo, ut ne commissarius lucri captandi causa uni plus oneris, quam alteri iniungat. *Ex L. 7. Cod. de annon. et tribut.* intelligitur, Romanis id iuris fuisse, ut nemo possessorum ultra suum districtum ad conferendas pro exercitu species annonarias, sed ad spatium itineris et locum habitationis atque expensas respiciebatur. Quod etiamnum hodie in usu est. *Vid. PEREZ. in comment. ad Cod. tit. de annon. et tribut. num. 26.* Hoc onus, inquit, uebendi annonas et species alias publice imponitur, ubi non sufficiunt, qui ad hoc opus publice sunt constituti aut conducti, solent in auxilium adsumi uiciniore colonis sumptu istius communitatis uel totius districtus, non etiam, qui remotiores sunt, *L. 5. de exact. tribut. ne longinqui itineris diuersitate, illi, qui huiusmodi onera suscipiunt, munis suis desint et rei familiaris detrimenta sustineant.* *Vid. in hanc rem L. 9. Cod. Theod. h. 1. Ordin. milit. Circ. Suen. d. N. 22. §.* Würde aber das Crätz-Fuhr-Wesen nicht zulänglich seyn, und eine Repartition zu mehrern Fuhrn zu dem Transport auf der Fürsten und Stände eingelegene Unterthanen eines gewissen Stück Geldes oder einigerley Discretion

tion zu Erlassung der Einten, und Aggrauirung der übrigen, nicht gespibst werden. Tertium in diuidenda annona. Et hic regula uniuersatim haec facienda est, et quod ad qualitatem et quantitatem debitam annona inter milites distribuenda est. Quantitas ex cuiusvis circuli ordinatione metienda, sed qualitas semper incorrupta praebenda est. Vid. Winter: *Quartiers-Ordonnanz* des Eobl. Fränckischen Cräyßes, cuius uerba hic non describam. Vid. FROMMANN. c. l. p. 91. Quem ad modum apud Romanos erogatores, et cohortales: ita etiam commissarius annonae, Ober-Proviant-Direktor quosdam ipso inferiores sub se continet. Quippe Proviant-Buchhalter, (Gallice controleurs de vivres) et Proviant-Officers; illi annonae rationes conferunt, et gestorum censors existunt, atque maxima ex parte cohortalibus similes sunt; hi rei annonariae sollicitudinem sub ipsius directione gerunt, atque erogatoribus Romanis aequiparandi. Eroгатоres, ut supra dictum, iurare oportebat, quod etiam nostris Proviant-Officers faciendum est. Ex quo iure iurando eorum officium clarissime patet. Exemplo nobis sit ius iurandum Circuli Franconici: Ich soll und will des Fränckischen Cräyß Fürsten und Ständen getreu und gewähr seyn, derselben Schaden und Nachtheil für kommen, Nus und Frommen hingegen nach meinen besten Vermögen befördern, das mir anbefohlene Proviant-Officier Amt soll, und will ich getreulich administriren, und darüber zum Ober-Commissariat redliche Rechnung leisten; die Portiones, wie mir selbe vorgeschrieben, soll ich der Ordonnanz nach einem jeden austheilen; und hierunter keine Befehde noch Eizgenuß gebrauchen, auch nicht verstaten, daß dergleichen von andern gesehebe, wes Standes und Condition auch dieselben seyen, über gedachte Portiones soll ich besondere Register halten, und von den Furiren monatlich Liefer-Zettel nehmen, meine Ausgabe, so viel der abgerechte Proviant betrifft, damit zu legitimiren,

Wann die Nothdurft ersfordern würde, Getreid zu kaufen, soll und will ich hierunter ohne allem Vortheil und einiges Interesse auf das sparsamste handeln, und Fleiß vorsehen, daß mir anvertraute Gelder wohl und mit gutem Nath und Nutzen angelegt werden. Auf das Backwerck, und damit das Brod wohl und treucken ausgebacken werde, und nicht verschimmele, soll ich fleißig Absehen nehmen, das Back-Haus sammt den Säcken in gutem Stand erhalten, und zumahlen auf die Proviant-Wagen, damit auch dieselben zu ihrem Gebrauch wohl erhalten bleiben, die fleißige Aufsicht nehmen, auch sonst mich in allen andern, was mir vom Ober-Commissariat, von deme ich sonderbar meine Dependenz und Anweisung haben solle, anbefohlen wird, also verhalten und erweisen, wie es einem getreuen Proviant-Officier wohl ansehet und gebühret, alle arge List und Gesehde hiebey gänzlich ausgeschlossen, bey Verpfändung Haab und Güter, so gegenwärtiger als künftiger, auch Verlehrung meiner Ehre, Leib und Lebens. Plura de hoc commissariatu addere non licet, ne reliqua, quae dicenda sint, libelli mei breuitate excludantur. Vberius dixit FROMMANNYS c. l. p. 76. usque 107. quo B. L. lectu dignissima et uilissima deprehender. A commissariatu ad priuilegia principili tum generalia, tum singularia progrediatur disputatio, quo monstrare possimus, quid hodie nobis ex usu sit. Ex I. generali: pacto de mutua successione (a) haud obscure euincitur, nostris militibus, et per consequens commissariis annona illud adimendum non esse.

(b) Haud iniuria quidem adfirmat BRVNNEM. in *comment. ad Cod. L. 19. de pact.* hoc pactum ad ecclesias et pias causas a doctoribus adcommodari posse, a cuius sententia quidem non dissentio. Superius autem dixi in *L. 19. c. l.* intelligi pactum reciprocum id, quod celeberr. Iureconsultus confutare conatur tali modo. Hoc priuilegium ad pias causas et ecclesias extenditur, ecclesia

fia mori non potest, pactum tamen cum ecclesia ser-
 uandum est. SVAREZ. *supr. cit. loc. TIRA Q. de priuileg.
 piae causae 105.* Pactum igitur de mutua successione
 non est reciprocum. Sed misere uapulet ARISTOTE-
 LES. Eadem enim esset argumentatio atque eorum,
 qui EPICVRI sententiam, hominis felicitatem in uo-
 luptate collocari, ob id falsam esse arbitrantur, quod
 eius sectatores illam in malam partem applicauerint,
 non satis perspicientes, quid EPICVRVS per uolupta-
 tem intellexerit. Quis ergo eorum opinioni ad stipula-
 retur, qui adfirmant, EPICVRI principium a ueritate
 discrepare, quia eius adfectae per uoluptatem immode-
 ratum et dissolutum vitae habitum interpretati sunt,
 uid. PETRVS BAELIVS *dict. histor. et crit. uoc. EPICV-
 RVVS p. 1136. et 1137. PETR. GASSENDVS de uita et mo-
 ribus EPICVRI lib. III. cap. I. II. et LIII. p. 192. sqq.* Falsa
 est principii applicatio, ergo etiam eorum, qui EPICV-
 RVM ob id contemnunt, opinio. Eadem est ratio ar-
 gumentationis BRVNNEMANNI. Adsumit applicatio-
 nem Doctorum inuita Themide factam atque ex ea le-
 gem explicare cupit, quod contra omnes artis inter-
 pretandi regulas. Tales peruersae et saepius a re alie-
 nae doctorum applicationes subinde in eorum com-
 mentariis inueniuntur. Vid. SCHILTER *prax. Jur. R.
 in for. Germ. qui errorem HARTM. PISTOR. aliorum-
 que commemorat.*

7) Valet hoc pactum inter personas illustres. CARP-
 ZOVIVS *P. 2. consil. 35. def. 25. HAHN. de Iur. Rer. concl. 75.
 KLOCK. consil. 102. 59. rom. ubi: Neben dem auch zu beten-
 cken, daß im Heiligen Reich, Teutscher Nation, sonderlich in-
 ter illustres personas, fürreßlich ermessen werden. D. EN-
 GEL. coll. 1. can. P. 2. lib. 4. 1. 15. S. 1. liu. p. 723.* Huc re-
 feruntur pacta confraternitatis, de quibus in iure publi-
 co plura proponuntur. Esi enim pro certo adfirmari
 non

non potest, haec pacta ex nostra lege originem traxisse, ualde tamen mihi uero simile uidetur ea eius occasione orta esse. BRUNNEMANNVS duo inter pacta confraternitatis et nostrum discrimina in medium adducit. Primum est, hoc tantum pertinere ad milites, personas illustres autem milites non esse. Alterum est eiusmodi pacta semper ab imperatore confirmari oportere. Quod ad primum: uerum quidem propter militiam, ut Cap. II. explicatum est, hoc priuilegium indultum esse, alias enim milites iure communi uterentur; sed mihi uidetur, princeps eo priuilegio opus non habere dum hae pacificendi sollemnitates a iure ciuili profisciscuntur, princeps autem legibus ciuilibus non tenetur, *L. 56. w. de leg. §. 2. l. 19. Cod. de testament.* Itaque, licet personae illustres actu non militent, tamen non secus ac milites, quia ex sua uoluntate paciscuntur, pacta confraternitatis occasione nostrae legis inire possunt. Ad alterum respondeo: confirmata semper esse haec pacta ab imperatore multis ex exemplis patet. Pactum successorium uerbi gratia inter domum Saxoniam et Hassiam. Cuius primum inter *Hassos et Misnenses* factum est principium, FRIDERICO *Sirennuo*, BALTHASARE, et GVILIELMO *Cochite* Misniae Marchionibus *ann. a Soter. nat. ∞ CCLXXIII. Eschwegae* cum HENRICO *Ferreo*, et HERMANNO *Docto*, Hassiae Landgrauis, pactum confraternitatis inter se contrahentibus, quod a CAROLO III. Pragae die Luciae confirmatum est. FABRICIVS *origg. Saxon. lib. VI. p. 62.* WINCKELMANN. *Hess. Chron. p. 522.* MULLER MAXIMILIANO II. VORST. *cap. LXVII. §. III. XX. Illustr. STRVV. in Iur. publ. p. 764.* Sed quum Misnenses ad electoris dignitatem euecti essent, illud ann. a Soter. nat. ∞ CCCCXXXI. inter FRIDERICVM *Placidum* Electorem, SIGISMVNDVM, GVILIELMVM III. Saxoniae

niae Duces, FRIDERICVM *Pacificum* Thuringiae, et LVDOVICVM *Pacificum* Hassiae Landgravios denuo fuit confirmatum. Quod etiam corroborat pactum confraternitatis inter domum Saxoniam, Brandeburgicam atque Hassicam *ann. a Soter. nat.* ∞ CCCCL. primum, deinde ∞ CCCC LVII. et tandem ∞ 1303 XIII. d. XXVIII. Mart. in concione Numburgensi plane confectum *Illustr. STRVV. c. l.* Exinde perspicitur, haec pacta ab imperatore numquam non rata habita esse. Verum idcirco non efficitur conclusio, Ergo nostrae legis occasione ea orta non esse. Fingamus enim inter has personas illustres et imperatorem nexum clientele non intercedere, confirmatione etiam opus non esset. Quum igitur horum terrae feuda regalia sint, atque in alium non nisi consentiente domino directo, i. e. imperatore, conferuntur: tum demum valent pacta confraternitatis, si imperatoris consensio accesserit. Itaque non nego hoc aliquid discriminis esse, curate tamen rem considerantibus illico occurret, pacti ex L. nostra atque horum cetera esse exactissimam similitudinem.

d) Pactum de mutua successione hodieque inter maritum et uxorem * per consuetudinem Germaniae utile et in Camera imperiali iudicando firmatum esse

F

* Sed quemadmodum pacta de mutua successione et testamenta mutua multum inter se discrepant: ita etiam testamenta coniugum mutua a pactis coniugum mutuis distinguenda sunt, illa ex L. 70. *π. de hered. instit. derivantur, GAIL. lib. 2. obs. 117.* cuius ratione omnes institutiones, quae mutuis adfectionibus iudicia prouocauerunt, nec quarum conditio confertur ad secretum alienae voluntatis licitae sunt. *vid. CORN. VAN BYNCKERSHOECK, in opusc. de captat. instit.* Haec ex pacto nostro concipiuntur.

testantur HAHN. *concl.* 73. MTNSING. *cent.* II. *obs.* 33. GAIL. *lib.* 2. *obs.* 8. n. 3. SCHAEFFER. P. 2. *quaest.* 29. PECKIVS *de testam. coniug.* et THOLOS. *lib.* 4. *syntagm.* cap. 5. n. 17. In Gallia non incognitum est. Vid. GO-THOFRED. *in not. ad L. c.*

Ex II. priuilegio generali quaerendum est, an commissarius annonae possit esse alienorum praediorum conductor, mandator, procurator et defensor. Quod ad conductionem praediorum adinet, illi, qui contra nos pugnant, argumentationis suae rationem in eo ponunt, Commissarium annonae esse nobilem; nobilis autem diceretur miles, militi turpis esset atque infamis utilitas, quam ex hac conductione caperet. Sed facile habeo, quod respondeam: I.) necessarium non est commissarium nostrum semper esse nobilem, modo sit uir integer scelerisque purus et soluendo, et hac ratione omne huius sententiae fundamentum interuertitur. arg. *Recess. Imper. ann. a Soter. nat.* 6610 LVII. §. 56.: *Da mit zween Zahl oder Pfennig-Meister, so Grafen, oder Herren, oder sonst ehrlische Personen im Reich Teutscher Nation dermassen begüert, besessen ze. auf die ein gut Vertrauen zu setzen, zu ordnen.* Sed largiamur etiam hoc nostro aduersario, semper nobilem esse oportere commissarium neque ob id hodie, hanc legis Romanae sanctionem ualere arbitror. Quum dicere non possumus, nobiles prohiberi ab agricultura, e contrario clarum est maximum eorum numerum curam atque industriam in colendis agris collocare, immo hoc a Regibus factum esse facile probari potest. Ad haec Imper. in L. fin. non cultum agriculturac, sed conductionis alienorum praediorum ad captandum lucrum contractas, sordida ministeria adpellat. Vid. BRVNNEM. in *comment. ad L. 31. Cod. de locat. conduct.* Nihilominus, quia commissarii nostri officium non solum maxime arduum, atque am-
plum,

plum, uerum etiam honorificum est, uideretur forsitan Iuris Rom. dispositionem admitti posse. Eandem ob rationem etiam procuratorem et aliorum defensorem esse non posse existimo, quamuis lubentissime concedam, quod ad alterum hoc priuilegium adinet, longe aliud subinde in Germania usu confirmari. TIRAQUELLVS *de Nobil. cap. 30. num. 1. sq.* nobilem procuratoris officio fungi non posse, et si eo functus sit nobilitate priuari, defendere conatur. Quod si etiam uerum esset, quod potius cum BOCERO *class. 6. disp. 6. th. 29.* negandum est, non tamen nostra sententia exinde cognosceretur.

Ex III. priuilegio dispiciendum est, commissario annonae an liceat fungi officio proxenetae? Apud Romanos hoc sordidum questus genus habitum est. SCHILTER *ad r. rom. III. p. 241.* idcirco etiam primipilis tribui non posse adfirmaui. Si ad usum Germaniae respicimus, eiusmodi homines maxime in emporiis deprehendi, et uocari mediatores, intercessores, Germ. Untertausser, Wäcker, Zirtäusser, Gimpler, testatur CARPZOVIVS *2. decis. 130. C. I. A. h. r. th. 1.* quibusdam in locis auctoritate magistratus ad hoc officium uocantur et iure iurando adstringuntur. STRACCHA *tr. de proxenet. P. 1. n. 9. et P. 2. n. 3.* unde fit, ut eorum libri semiple nam probationem habeant. GYLMANN. *decis. 30. n. 8.* et in *symphor. tom. VI. c. 7. n. 25.* RAPHAEL DE TVRRI *de Camb. D. 4. q. 2. n. 4.* Quod si de his proxenetis loquimur, ridiculum sane esset, plebeium munus commissario annonae, cuius dignitas eximia et elata est, adtribuere. Fingamus tamen exemplum, in quo commissarius non sine honore proxenetem se gereret. Ortum esset u. gr. inter imperatorem et Regem Galliae bellum, quod ab utraque parte exitum periculosiorem minaretur, commissarius unius exercitus prudens et rerum, quae

ad rem publicam pertinent, haud expers, operam daret, ut inter Imperatorem et Regem Galliae pacem restitueret, esset omnino proxeneta pacis, nec umquam aliquis factum hoc laudabile condemnaret, et nullum esse crederet, propter ea, quod a commissario annonae commissum esset. Ita etiam et muneri proxenetae praeesset, si inter personas illustres nuptias conglutineret, uel amicitiam reconciliaret; tum diceretur proxeneta nuptiarum, amicitiae. Ex III. priuilegio colligimus commissario annonae, qui propter reipublicae commodum abest, et domi damnum sensit, in integrum restitui posse. Etenim ius restitutionis in integrum iam dudum in Germaniam receptum esse ex CAROLI M. constitutione patet, *capitular. vii. cap. CCX. Integra restitutio dicitur, si quando res quaelibet, aut caussa, quae perierat, in priorem statum reparatur, uel id, quod alicui sublatum est, reformatur. Ita ut eorum caussa uel res in integrum reuocentur, qui aut per timorem potestatis alicuius compulsi sunt, aut fraude uel errore decepti sunt, aut per captiuitatem uel quamcumque in iustam necessitatem substantiam suam, aut statum in genuinitatis perdidisse noscuntur; aut si pro necessitate longinque peregrinationis se absentant, uel restauranda ea, quae in damnis minorum gesta esse probantur.* Vid. SCHILTER tom. I. p. 233. qui capita huius constitutionis egregie explanat. Quum igitur absentia hac constitutione inter causas legitimas restitutionis in integrum numeretur; haud absurdum erit concludere commissarium annonae, si reipublicae ergo abest, hoc iure uti posse. Perueniendum est etiam ad nostri commissarii uxorem, et dispendium, utrum etiam restitutionem in integrum petere possit ob absentiam cum marito? Quod adfirmandum puto. Nemo enim mihi negabit, commissarium annonae ad milites pertinere, his autem atque eorum uxori-

uxoribus Iure Romano, quod neque hodie contraria
 lege neque consuetudine abrogatum est, competebar
 restitutio in integrum: facile ergo est intellectu, nos
 id de uxore commissarii annonae non temere adserere.
 Licet ad eius prostibula et meretrices extendendum
 non est, quia hae una in castris seu bello esse prohibeban-
 tur. Quod GVNTHERVVS de FRIDERICO I. in *Li-
 gurin. lib. 8. vers. 393.* canit:

*Illecebrosa suis purgavit scandala castris
 Eque suo coetu lixas et scoria nociuum
 Ac petulans vulgus, satis indignanter abegit.*

Neque sine legibus imperii loquimur, ut adparet ex
 MAXIMIL. II. *Bester-Bestallung art. 43.* „Keine unzüch-
 „tige Weiber mit sich zu führen, oder im Lager zu haben, da
 „aber andere unverdächtige Weiber, atque eiusdem. *Artis
 „cuis-Brief auf die teutschen Knechte art. 68.* ein ieder sein Troß
 „oder Anhang, was gemeine unehrbare Weiber sind, ausge-
 „nommen die rechte Ehe-Weiber etc. add. *BVRGER. cent. 2.
 „obseruat. milit. u. Concordat. Ius milit. Danic. art. 43. Hol-
 „landic. art. 4.* Itaque ex his MAXIMILIANI II. consti-
 tutionibus satis superque perspicientes, unicuique mili-
 tum, et quod consequens est etiam commissariis an-
 nonae licitum esse suas secum in praelium ducere uxo-
 res; Iniurii sane contra omnem uaraginum gregem,
 & iniquissimi censores existeremus, si iis tempore ab-
 sentiae, domi damnum passis, restitutionem in inte-
 grum nollemus concedere. Neque hic nobis obici
 potest contraria FRIDERICI I. constitutio, qui inter
 leges militares olim sanxit: *nemo aliquam mulierem
 habeat in hospitio, qui uero habere praesumpserit, auferetur
 ei omne suum harnasch, et excommunicatus habebitur,
 et mulieri nasus abscindetur.* RADEVICK. de *gest. Fri-
 derici I. Imper. lib. 1. c. 26.* Idemque ex GVNTHERO,
 quem

quem paullo antea laudauimus in *Ligurin. lib. 7. uers. 282.* probari potest.

*Non erit in nostris nobiscum foemina castris,
Qui reus extiterit, spoliis nudatus abibit
Turpiter, et naso mutilabitur illa recisa.*

uid. BERNEGGER. in *quaest. miscell. ad Tacit. de morib. Germ. cap. 7. num. 3. quaest. 41.* Verum haec nihil ad inuertendam nostram sententiam ualent, quum ex historia Sacri Romani Imperij pateat, FRIDERICVM I. imperatorem a CAROLO M. uicesimum secundum, MAXIMILIANVM I. quadragesimum octauum fuisse illiusque constitutionem per huius posteriorem plane sublatam esse. Merito ergo cum BALDO secundum SALICETVM hoc pronuntiatum statuimus: *uxor uirum militarem sequuta restitui potest militis fauore.* Verum tamen haec fusius non disputabo, an ex utilitate reipublicae sit, militari homini largiri, ut uxorem suam una ad praelium traducat. Sunt, qui conquisitis undique argumentis hunc morem tamquam militiae periculosum plane repudiant, e quorum numero est IOACH. BURGER *lib. 2. obseru. milit. 2. in princ. Grauiores, inquit, semper rusticis sunt, quam milites, et in castris inuiles militarem ammonam deuerant. Quid miramur tot hodie de ammonae inopia querelas audiri? maior mulierum, lixarum, puerorum, institutorum in exercitu turba, quam militum, illa se remoueat etiam exigua totis castris amona sufficiat.* Vid. quoque S. STAROVOLSIVS in *insti. rei milit. lib. 3. c. 13.* Alii alias rationes in medium proiciunt, sed quum nostrum non sit multis examinare, an lex quaedam cum statu reipublicae alicuius conueniat necne, quod ad politicam potius, et ut hoc exemplum ad militarem spectat; merito haec missa facimus abunde de ueritate

te persuasi, confirmante eam lege atque experientia. Habere tamen aliquid, quo probare possem, uxores in bello non semper inutiles esse, et quidem ex historia. HERMANNVS HVGO in *descript. obsid. Baedanae ad ann. 1000* pag. 84 descripta obsidentium Hispanorum inopia et calamitate, ipse commearus, inquit, impediatur adeo, ut trium hebdomadarum spatio (quibus nives geluque perpetuis imbribus soluebantur) uix quicquam annonae inferretur, praeter id, quod Germanorum militum uxores, quotidie instructis fere agminibus in uicina municipia excurrentes humeris in castra supportabant. Quarum mulierum quum alia quoque perpetua in viros suos essent obsequia, ligno longissime ferendo, pabulo, undiquaque conquerendo, cibariis apparandis, linteis lauandis, suppellectili dum uasa conclamantur portandae; ea certe illarum ratio in castris habenda uidetur, ut non impedimentorum nomine, sed honore mulorum Marianorum censeantur. Sed hoc addere liceat, quem ad modum militum uxoribus, quae animi causa peregrinatae sunt, priuilegio restitutionis in integrum non subuenitur, ita etiam eo modo hodie utile esse non potest. Ex V. Priuilegio, quod primipilo adscriptissimum non obscure concipimus, simul ad nostra tempora respicientes, eiusmodi beneficium commissario annonae denegari non posse. Quod confirmat *Heinr. Anthon Geissen* in seinen *Deutschen corpore iuris lib. III. c. 1. §. 39.* So wird auch bisweilen gegen persönliche Dienste Pflichten Abtrag eine Steuer aufgelegt, davon werden Geschlechts, Alter, und Würde halber, oder in Kranckheiten und Kinder Ansehen entschuldiget alte wohlverdiente Landsknechte, Weibes Personen, Männer von 70. Jahren, Kauff- Handels- und Schiff-Leute, oder die grössere Amts-Bedienungen verwalteten; nem die Väter so 5. Kinder haben; Soldaten (worunter nothwendig auch der Proviant, Director muß verstanden

standen werden) und freyer Künste Professoren, Lahme, Blinde, und die so mit dem Podagra behafftet, weilien sie ihren eigenen Sachen nicht verstehen können. Quid autem de muneribus patrimonialibus sentiendum, et quatenus noster commissarius, ab iis excusatur, nos docet GEISEN §. 41. So geschehen nun Frohn-Dienst-Pflichten von Personen Erb- und anderer Güter wegen, als Wege-Besserung, Grund-Schätzung, Stück-Pferde, Steuer- und Kopf- oder Einwohner-Zins, tägliche Hand-Arbeit, Hof-Dienste: von solchen Beschwerden nun soll Niemand sich loskauffen, jedoch sind deren befreyt alle Minderjährige unter 15. und alte 55. aber in Persönlichen Diensten, über 70. bis 75. Jahren, welches Alter Ehrwürdig und Ruhe bedürftig; also einige wegen ihrer dem gemeinen Nutzen erwiesenen Gutthaten, oder, wie obgemeldet, eigenen 5. und mehr Kinder-Zahl halber, auch deren, die für das gemeine Beste verstorben; Andere sind entschuldiget ihrer Kranck- und Schwachheit, Armuth, geringen Standes, oder öffentlichen Ehren-Amis und Würde halben, als deren freyen Künste Lehrer und Professores, Korn-Händler, Kauff-Leute, Schiff-Männer, Zünfte, Soldaten, vornehme Bedienten, Aerzte und gerichtliche Fürsprecher, diese aber müssen dennoch ordentlich Erb-Güter Dienste abtragen, und solche Freyheiten kommen nicht zu den Erben, es wäre denn ausdrücklich in denen Privilegien ausbescheiden. Quum supra diximus administrationem tutelae etiam ad munera personalia pertinere, examinandum est etiam quid de ea hodie adfirmetur? Hoc autem egregie monstrat GEISEN *lib. III. c. VII. §. 2.* Ein Soldat kan und mag nicht, obschon mit Lust und gutem Willen, zur Vormundschaft seines nächsten Bluts-Verwandten, der nicht in Kriegs-Diensten steht oder dessen Kinder benannt, weniger zugelassen werden. Quod ad VI. VII. VIII. privilegia adinet, de iis plura uerba facere nolo, quum applicatio horum privilegiorum admodum

dum facilis sit, et unusquisque, qui compendium iuris militaris legerit, nulla adhibita opera perspiciet, quid hodie utile sit. de *testamet. milit.* uid. IOACH. BURGER. *obseru. milit. Cent. v. obseru. LXXXVI.* WESENBEC. *part. I. consil. 17. n. 32.* IO. HARPR. *in pr. n. 5. et seqq. insit. de milit. testament.* BOCER. *de bell. et duell. lib. 1. c. 28. n. 8.* Haec tantum modo adiciere liceat, quod in *Recess. imper. Colon. ann. a Soter. nat. 1010 XII.* sancitum est, in tit. vom Testamenten §. Und sollen die Notarien uerf. oder von Ritttern, die zu Felde nicht am Streit wären, da wir solche Anzahl der Zeugen nachgelassen bis auf zweene, aber die Ritter, die in Übung des Streitens seyn, mögen ihr Testament machen ohne alle Solennitaet, oder form, und wie sie wollen. Quod si itaque miles uel superior, uel inferior testari uelit extra belli periculum constitutus, ad minimum duos testes adhibeat, oportet, quodsi contra fecerit, testamentum pro militari habendum non est. CARPZOVIVS *Part. III. Const. III. Def. XXVI.* Responsum in causa DANIEL HENELS zu Witzwayda mens. August. anno 1000XXXVII. adfert, cuius uerba: Ob wohl euer Schwager Gabriel Pechmann, Römischer Käyserl. Majestät Obrister, in seinem letzten Willen, so er mit eigener Hand in seine Schreib-Tafel aufgeschrieben, gewisse Personen zu Erben eingesezt, und sonst etliche legata verordnet, dieweil aber dennoch er solche seine Meynung in Quartier bey Friedland in sein Büchlein eingezeichnet, und nicht zu finden, daß solches im Streit, oder vor zweyen Zeugen geschehen. So ist auch selbige eures Schwagers Verordnung als ein Testamentum militare nicht kräftig, sondern ihr seyd desselben ganze Verlassenschaft des letzten Willens ohngeacht vor euer Weib und derselben Brüder einzufordern wohlbesugt. V. N. W. Haec ad commissarium annonae si una ad bellum proficiscitur mea quidem sententia haut incommode adplicari possunt. Perspectis, quae ex priuilegijs primipili generalij-

neralibus nobis hodie utilia esse possunt; progrediendum ad eius singularia. Condictio ex lege contra debitores primipili competebat, ut ante tempus soluerent, si iste ex bonis suis, quod fisco debebat, satisfacere non poterat. Quippe quae DIOCLETIANI & MAXIMIANI constitutio diuersimode adplicatur, hodieque fisco uindicandam esse arbitratur, PEREZIUS & BRUNNEMANNVS ad rit. Cod. de condict. ex L. ille scribit: *Igitur is, qui debitor est fisci, ex primipilari causa, si non habeat, unde soluat, debitor eius conueniri potest, etiam ante diem a fisco, licet debitores regulariter ante tempus non conueniantur.* Valet enim hodieque causam fisci potiore esse oportere ob necessitates publicas, soluto tamen interursorio temporis intermedii. BEREGRINVS de iure Fisci lib. 6. tit. 7. n. 28. SVRVS de Alim. tit. 8. Priuil. 77. n. 9. Dixi autem, ob necessitatem publicam, hoc priuilegium locum habere, quae uerba probe notanda, alias legis dilatio contra omnem rationem esset. Ponamus enim exemplum, *Titium Sempronio* debere; *Sempronium* omnia sua obligurire adeo, ut fere ad incitas redactus sit, odorari hoc *Sempronium* eamque ob causam *Titium* saepius interpellare, ut debitum solueret: refragante autem *Titio*, *Sempronium* uelle ab *Titii* debitoribus suum debitum exigere, quod plane admittendum non esset. Nostra enim lex loquitur de causa primipilari, quae multa singularia continet, et ad priuatorum causas extendi non potest. Transfert tamen HERING ex aequitate hanc legem ad fideiussores, cuius patrimonium de die in diem decrescere coepit. De fideiusfor. Cap. 20. §. 15. n. 32. Alii Doctores, sed nescio quo iure hanc legem ad emptores Gabellarum, conductores uectigalium, Quaestores dilatant, quippe qui interdum compelluntur, ut urgente necessitate principi uel reipublicae aliquid pecuniae ante tempus soluant, quum nondum aliquid debeant.

Id

Id quidem certum est, recte PEREZIO, quod ad quaestores adinet, si fisco aliquid debent, nec soluendo sunt, fisco ab eorum debitoribus id potest exigere. Vid. BRUNNEM. *ad l. Cod. de Condit. ex L.* Sed alterum nulla ratione exinde probari potest. Si II. consideramus primipili privilegium; multa in eo occurrunt, de quibus disputare possumus, an hodie ualeant, nec ne? Mulier, quae primipilo nupta erat, uniuersis uiri ac nominatorum bonis excussis, fisco obligabatur, ut primipilare debitum sui mariti dote solueret.

Quaerendum est, an hodie durissima haec constitutio locum habeat? ANGELVS *ad l. i. Cod. de privileg. fisci* adfirmat, eum, ad quaestores regios adplicari posse propter ea, quod eorum officia cum primipilari inter se ex aere conuenirent, dum curare deberent, ut pecunia aerario inferatur ad annonam aliaque in republica necessaria comparanda, unde publica utilitas penderet. Huic contradicit PAUL. de CASTRO *ad d. l. i. arbitrans*: munera illa non eadem esse, atque ipsum argumentum non admittere extensionem, quia nimis dura et ad alia non trahenda *L. 14. de LL.* Quid enim magis durum esse potest, quam rem dotalem a fisco occupari, ut sibi satiffiat, quum mulier obligata non sit. PEREZIVS distinguit, si quaestores extra castra uersarentur, quia specialis esset ratio in primipilo, hanc legem ad eos extendi non posse. *l. 12. π. de iud.* sed qui militaris curam haberent, aut stipendia militibus soluerent, si officii sui, quod primipilari simile esset, curam non ageret, ob publicam utilitatem eodem iure coercendas esse. Argumentum ducit ex *L. 64. de Condit. et demonstrat.* in qua sancitum est: legem enim utilem reipublicae, sobolis scilicet procreandae causa laetam adiuuandam interpretatione. Ad quae uerba BALDVS generatim scribit: *Lex reipublicae utilis, extendenda est.* Quo principio nixus PEREZIVS,

suam sententiam adfirmatit. Sed dubito, an BALDI regula ex illa lege tam generatim effingi possit, ad haec, si regula uera esset, utrum etiam ad nostros quaestores adcommodari possit. Cautè enim de argumentis LL. sentiendum est, de quo scripsit ALTESERRA. Nihilominus PEREGRINVS *de iure fisci lib. 6. tit. 6. n. 43.* ANTONINVS MERENDA *lib. 6. controuers. iur. cap. 39.* in eadem sunt opinione, sed quum doctorum non sit leges sancire, liceat mihi de ea dubitare, donec meliora edoctus melioribus argumentis. Esset enim contra omnem aequitatem, contra mulieres quaestorum haec statuere, quum non fecerint, ad quod non obligantur, *l. 20. Cod. de negot. gest. ad quam CASTR. SVRD. conf. 250. n. 97. conf. 345. n. 31. conf. 565. n. 20. CRAET. conf. 362. n. 3. conf. 573. n. 1.* Officium enim, cui quaestores praesunt, non est muliebre, sed uirile et pubicum. BURSAT. *conf. 328. n. 47.* a quo tamen foeminae semper eximuntur. *l. 2. n. de R. I. l. fin. Cod. de recept. arbitr. l. pen. n. de edend.* Quidquid tamen est, in Gallia non solum bona quaestorum, atque eorum, qui adparatu bellico atque exercitui destinata pecuniam administrant, sed etiam bona dotalia uxorum fisco obligari, et ab eo occupari testis est LE BRET. *de la souveraineté du Roi lib. 3. cap. 10.* uid. PEREZIVS *ad tit. Cod. de primipilo.* Verum disputantes de quaestoribus, ad aliam propositionem, pluribus difficultatibus irretitam, progrediamur. Disceptatur in utramque partem a doctoribus, utrum Quaestores eorumque uxores obligarentur, ut de residuis pecuniis, quas a parentibus, propter continuum bellum facultatibus suis paene priuatis, non exigerunt, fisco satisfaciant. Omnis controuersia eo pertinet, ut fundamentum huius obligationis consideremus. BALDVS *ad L. ii. Cod. mandat. mandatarium inquit, reneri de culpabiliter gestis et de culpabiliter non gestis,* ergo discipiendum est, an quaestores in culpa sint. Quaestores

res sunt administratores, sunt negotiorum gestores, itaque ex quasi contractu fisco obligantur, sed his contractibus sancitum est §. 1. l. de oblig. quae quasi ex contract. nascuntur: exactissimam quisque compellitur adhibere diligentiam, qualem suis rebus adhibere solet, si modo alius diligentior eo commodius administraturus esset negotia, et in fin. l. 6. n. de negot. gest. qui negotia administrat, si quaedam gessit, quaedam non, contemplatione tamen eius alius ad haec non accessit, et si uir diligens, quod ab eo exigimus, etiam ea gesturus fuit. An dici debeat negotiorum gestor eum teneri, et propter ea, quae non gessit? quod puto uerius. Certe, si quod a se exigere debuit, procul dubio hoc ei imputabitur: quamquam enim hoc ei imputari non possit, cur alios debitores non conuenierit, quoniam conueniendi eos iudicio facultatem non habuit, qui nullam actionem intendere potuit, tamen a semetipso, cur non exegerit, ei imputabitur, et si forte non fuerit usurarium debitum, incipit esse usurarium &c. Ex quibus legibus elucere uidetur, quaestorem, si tributa non exegerit, negligentem fuisse et per consequens culpa non carere. In l. 11. C. de ann. et trib. constitutum est, quod praefectus, et quibus onus exigendi tributi incumbit, si negligens fuerit, non solum salaria amittat, sed etiam omnia, quae in administratione percepit, emolumenta reddere compellatur, et qui ration. usurpat offic. (der einen verrechenden Dienst hat) ad eum necessitas pertinet exigendi, a quo exspectatur auctoritas, l. 6. Cod. de exact. tribut. Accedit, quod eiusmodi pecuniae, debita fisci reputentur 208. part. 5. de feud. n. 14. ROSENTHAL. de feud. cap. 5. conclus. 1. n. 2. et concl. 3. n. 1. ANT. PEBERIN. lib. 1. tit. 1. n. 89. et tit. 2. de us, qui iura fiscalia habent, quippe qui eas etiam ad regalia minora referunt. Ob publicam autem utilitatem per legem 2. Cod. in quib. caus. pign. uel hypothec. tacit. contrah. et l. fin. Cod. quo quis ordin. conuen. putandum est, non solum maritum, sed etiam uxorem, si mariti bona ad soluendum non sufficiunt

ficiunt soluere obligari. Sunt aliae dubitationes, quas praeter HAS IOACH. BURGER. *obseru. milit. l. cent. 11.* in medium profert, atque ego breuibus, quoniam forsitan hic liber non in omnium manibus est, narrabo. Qui sua die non soluit, maximam negligentiam et culpam non minorem committit, *L. 12. Cod. de contrab. et commit. stipulat.* adeo, ut TIB. DECIAN. *respons. 60. n. 36. uol. 3.* culpam et moram pari possu ambulare credat. Ideoque ex hac mora Quaestorum culpa probari posset, CRAVETT. *consil. 989. n. 15.* Deinceps dolus seu culpa exinde argueretur, quod id non rite curauerit, quod fieri omnino ab eo debebat, idcirco enim muneri praepositus est, ut illo rite fungatur, BALD. *ad l. si post. Cod. de iur. et fact. ignor.* et licet alias ex factis negantibus praesumptio non exurgat, tamen quia quaestores non fecerunt, quod eos facere oportebat, omnino ex hoc facto neganti praesumptio doli oritur. MENOCHIVS *lib. 1. praesumpt. quaest. 23. n. 8. et consil. 121. n. 83.* Porro, qui officio alicui praesunt, si negligentes non exegerint ad modum tutorum, de suo satisfacere alteri obligantur, si debitores soluendo non sint, uel aufugerint. Vid. AMADAEI *tract. de Synd. rubr. an. et quando officialis de neglig. n. 72.* CRAVETT. *cons. 716. n. 24.* Ad haec, si quaestores uidissent, parentes reditus et tributa non soluere, potuissent sese abdicare ab hoc officio, *l. 25. §. 2. π. locati,* quoniam hoc non fecerint, in culpa sunt. MTNSING. *cons. 36. n. 24.* Quia uero uxores maritos non adhortatae sunt, in eadem culpa haerent. CORNEVS *cons. 143. n. 24.* Culpae enim reus est, qui impedimentum non remouet, quum possit, *l. 49. in pr. π. de condit. et demonstr.* Tandem contra administratores, officiales, et per consequens etiam quaestores iura praesumunt, eos adquisuisse ex bonis principis, reipublicae, castri, quod administrabant. *Gloss. ad L. 5. de iur. fisci.* BALD. *ad L. 2. de hered. uel act. uend.* CORAS. *lib. 3. miscell. cap. 5. n. 6. et* quos

quos alias laudat BVRGERVS c. l. Ad respondendum ad has dubitationes et ad probandam sententiam negantem difficile non erit, quum in ea re me iam pridem doctissimus BVRGERVS c. l. praeiuerit, utpote qui rem optime, ut ego quidem arbitrör, atque acutigerit. Summa autem disceptationis eo redit, utrum quaestores in culpa et dolo sint nec ne, si id non exegerint, quod tamen exigere debebant. Respondeo primum, dolum et culpam uel leuissimam in dubio non praesumi per *l. exceptione. n. de fideiuss.* quod auctoritate BART. MASCARD. CRAVETT. TIBER. DECIAN. aliorumque confirmatur. Dolus et culpa in facto consistunt uel quod *l. Nerua. n. de pos.* facta autem non praesumuntur, sed probanda sunt. *L. in bello §. factae. w. de capt. et possim. reuers.* Onus autem probandi ad eum pertinet, qui culpam seu negligentiam profert, *L. chirographis. 57. n. de administr. rutor.* HARTMAN. PISTOR. *part. 2. quaest. 49. n. 3.* CARPZOVIVS hanc sententiam responso confirmat *part. II. const. XI. def. 26.* Verba sententiae: Solche der Vormunden Schuld und Fahrlässigkeit auch von euch (immassen euch dann als dem gewesenen Mund sein vor allen Dingen obliegt) wie recht erwiesen werden möchte. Dolus ergo uel culpa etiam in quaestore nostro probanda sunt. Caue tamen putes, B L., sufficere ab aduersario culpam uel fraudem generatim demonstrari, sed fieri oportet nominatim et speciatim de his uel illis actibus, qui ex culpa commissi sunt. ALEX. *conf. 109. n. 4. uol. 1.* SVRD. *conf. 12. n. 19.* Nisi igitur nominatim probatur, quaestores in re ditibus, indictis aut collectis colligendis negligentiores fuisse, atque hoc modo in culpam incidisse, atque exinde principem seu dominum damnnum reliquarionum cepisse, culpa ei adtribui non potest. At, inquires, culpa est non-usus indeliberatus iurium nostrarum aliarumque rerum explendo officio sufficientium. *Celeb. KOEHLERI Exerc. Iur. Nat.*

§. 547. Igitur in ipso non usu iurium atque actu omissionis officii culpa quaestoris sita est. Culpa est enim non facere id, quod quis est facere obligatus, uel dolus $\propto$ eodem. *CORN. conf. 116. uol. 2.* Sed Respondetur: culpa semper se refert ad officium quoddam, et quoniam officium est actio legibus conuenienter expedienda; culpa etiam legem supponit, quam culpa nostra uolauimus, quatenus autem in nostra potestate non fuit seruare eam legem, eatenus etiam adfirmari non potest, nos uolasse legem, non satis officio fecisse, et per consequens culpa participes esse. Multo minus eiusmodi actio nobis imputari potest. Vid. *CRAVETT. conf. 362. n. 3. SVRD. conf. 150. n. 97. et conf. 347. n. 31. CORNEVS conf. 108. n. 4. uol. 1.* In uiolatione enim legis libertas actionis extrinsecus atque intrinsecus consideranda est. *Celeb. KOEHLER. c. l. §. 536. cum coroll.* Itaque quaestori, quatenus potuerit, exegerit, et quatenus non potuerit, non exegerit reditus, illud residuum, quod non potuit exigere, imputari non potest. Multas *BURGERVS c. l.* rationes adducit, ex quibus intelligatur, quaestorem non potuisse officio suo satisfacere, unius mentionem solum modo faciam. Si uel continuo bello, uel sterilitate agrorum colonorum res in eum locum peruenerit, ut pensiones, canones, datia, et alia onera praestare non potuerint: excusandus omnino est quaestor, neque ab eo iniuste residuae pecuniae efflagitandae sunt. Ad reliqua facile ipse responderis, *B. L.*, qua de re plura de hoc argumento non scribam. Paene tamen praetereii, quod praetereundum non erat, scilicet quid de uxoribus quaestorum statuendum sit? uxoribus hoc maritorum factum imputari non posse plane existimo. Pone enim mecum maritum in culpa esse, culpa tamen unius alteri adscribi non potest. *L. quod te mihi s. π . de reb. cred. l. si in Asia 12. in fin. $\propto$. de pos. l. ratio 3. §. ult. $\propto$. de action. emt. l. si rem aestimatum 14. $\propto$. de iur. dot. l. mo-
ra 32.*

ra 32. §. *quid ergo* 3. *de usur.* l. *qui solidum* 78. *in princ.*
et §. 2. l. *si quis seruo* 84. *de legat.* 2. l. *cui fideicommissa-*
ria 18. *in pr.* π. *ad SCtum Trebellian.* l. *in condemnatione* 173.
 §. 2. π. *de R.* l. CARPZOVIVS hanc regulam responso
 Scabinorum Lipsiensium adprobatam et adplicatam esse,
 docet. P. III. *dec. CCLIII.* Quum autem probauerim
 quaestorem in culpa non esse, si ea non exegerit, quae
 debebat exigere, quum non potuerit, multo minus, nisi
 contra omnem rationem et aequitatem loqui uelimus,
 hoc eius uxori imputabitur. Addantur etiam, quae su-
 pra diximus. Haec quidem satis esse possent ad pro-
 bandam legis nostrae Romanae in foris Germanicis uti-
 litatem; sed quum Lex nostra rerum et conclusionum
 ad nostrum Germaniae statum adplicandarum feracissi-
 ma sit: pauca adiciam, quae ad processum prioritatis
 seu Cridae spectant. Supra in explicacione huius pri-
 uilegii dictum est, fisco ratione administrationis primi-
 pilariae competere singulare ius praelationis. Hoc ius
 praelationis ad administrationem annonae caelestis mi-
 litiae seu piorum locorum in bonis administratorum
 competere dicitur. *Würtemb. Land. N. p. 1. t. 75. §.* Wo
 ein Kasten, ibi: etwas von seiner Verwaltung eingenommen,
 et hanc sententiam in summo Dicasterio iudicando fir-
 matam esse testatur BESOLD. *ad d. tit. 75. th. 146.* Vid.
 LAVTERBACH. *in collegio theoret. pract. tom. 3. p. 365.* At-
 que hac ratione a fisco ad ecclesiam argumentum duci-
 tur, quem ad modum huic ius tacitae hypothecae cum
 iure praelationis tribuitur, ita etiam ecclesiae haec iura
 in bonis administratorum deneganda non essent. IO. FR.
 ANDREOLI *controu. 353. n. 9.* HIER. ROCCA *disp. iur.*
select. cap. 50. n. 91. NANIVS ACOSTA *de privilegio credit.*
Reg. 3. ampl. 23. n. 63. MANTICA *de tacit. et ambig. conuent.*
lib. 9. tit. 16. IO. BAPTIST. ASINIVS *tract. de exsequit.*
§. 7. cap. 25. n. 5. MVNNOZ DE ESCOBAR. *de ratioc.*
administr. cap. 39. n. 13. HIER. ROCCA *disp. iur. select.*

H

cap. 5.

cap. 5. n. 23. seq. MEY. part. 2. decis. 259. *Illustr. STRYCK. ad BRVN-
NEM. ius eccles. lib. 2. cap. 15. §. 31.* Verum non solum hoc de
ecclesia, sed etiam de aliis corporibus, quae huic aequiparantur,
valere, laudati doctores autumant. Tempore IUSTINIANI, ut ex
L. 23. pr. Cod. de S. S. Eccles. patet, uocabantur *domus religiosae*,
quales sunt *Xenodochia, ptochotrophia, orphanotrophea, monaste-
ria masculorum et uirginum, brephotrophia, gerontocomia et ua-
focomia*. Haec generatim pia uocantur, propter ea, quod olim
cum ecclesiis eundem finem habebant, et curam pauperum ge-
rebant. Vnde inualuit nomen *piae causae*. Vid. *Illustr. IUSTI.
HENNING BOEHMERVS in disp. de nominibus ecclesiast. §. 4.* At-
que ad haec pia corpora omnia, quae de ecclesiis praedicantur,
applicari posse statuitur, modo caueamus, ne piarum caus-
arum formas fingamus, quae plane nomen piae causae non
merentur. Quod MANZIVS in *special. in iure commun. uoc. pia
causa*, et TIRAQUELLVS de *privileg. causarum piarum* non fece-
runt. Ecquis enim id, quod meretrici legatur, ut ad frugem
redeat, ad pias causas referret, et quae sunt alia. Quamuis au-
tem non negem, quod ad bona administratorum ecclesiae, et quae
huic similia aestimantur, piorum corporum in terris euangelicis
horum administratorum bona ex iuribus complurium ditionum
provincialibus, et fori usu iure tacitae hypothecae quoad residua
obligata esse; nulla tamen lege euinci potest, hoc de iure ciuili
uel canonico ualere. Laudant nostri aduersarii cap. 1. de *restit.
in integrum*, putantes, ecclesias pupillis et minoribus, administra-
tores, tutoribus aequiparari, et quem ad modum pupillis ius taci-
tae hypothecae in bonis tutorum tribuatur, ita etiam ecclesiis in
bonis administratorum. Sed respondetur, licet quidem, quod
ad restitutionem in integrum ecclesiae pupillis aequiparantur, id
tamen ad alia iura singularia trahendum non est. HARPRECHT.
uol. nou. conf. 79. n. 116. Alterum argumentum desumptum est
ex cap. 6. X. de *pign.* Sed in hoc capitulo ne pro quidem extat
de iure hypotheticae tacitae ecclesiae, in bonis administratorum,
competenti. HARPRECHT. c. l. et BOEHMER. c. l. Hoc perinet
*Recess. provincial. March. Dasene abet der Patronus das Debi-
tum*

tum contraheret, soll den Ecclesiis nicht weniger in bonis patroni, als den pupillis in tutoris et reipublicae administratorum et quidem a tempore, da der Debitor Patronus der Kirchen geworden, zustehen. Multo minus illorum opinio admittenda est, qui illud ad debita quaecumque ecclesiae et reliquorum locorum huius similitudinem, dilatant. Nituntur argumento admodum lubrico, quia ecclesia et cetera loca fisco aequiparantur. Sed obseruauerunt iam pridem doctissimi uiri hoc argumentum a fisco ad ecclesiam et pias causas elumbe esse, et caute obseruandum. CASP. KLOCK. tom. II. *conf.* 40. n. 176. hanc comparationem ecclesiae cum fisco nulla lege tam speciatim introductam, sed potius ad somnia Doctorum referendam esse putat. *Quem admodum*, inquit, *etiam plerumque insigni amphibologia usi, et nos nunquam decepti sumus, dum ea, quae de fauore ecclesiae, quatenus proprie coetum fidelium, & membra Christi significant, recte dici possunt, ad particulares, ut uocant ecclesias, immo ad bona earum uere secularia adaptarunt, nobis uero certum sit, ecclesiam uti iure communi, nisi specialiter reperiatur priuilegiata, ab eo, qui potestatem habet priuilegia conferendi: ita tacitam hypothecam non induci nisi in casibus a lege expressis. Quin et TIRAQUELVVS qui ex professo concessit priuilegia piae causae nullam huius priuilegii mentionem facit, et sine legum dispositione uel doctorum decisione, non facile aduersandum quidpiam, num. 179. exhibendum BEYTHERVVM putat, qui ineptula argumentatione a pupillis & minoribus ducto, ecclesiam omnibus creditoribus anteponebat, quum neque hoc priuilegium pupillis et minoribus ratione pecuniae, mutuae datae, tribuendum sit. HARTM. PISTOR. *obseru.* 68. *Illustr.* BOEHMERVS c. 1. §. XVIII. Idem CARPZOVIVS, licet nobis contrarius et de quo paucis interiectis lineis loquimur, concedit *part. 2. Const. Elect.* 24. *defin.* 13. et *Part. 1. Const.* xxviii. *Def.* cxvi. perinde sicuti nec bona eius, cui pecunia pupillaris a tutore mutuo data est, iure tacitae hypothecae pupilla sunt obligatae. Enatus est hic error et quasi uires accepit ex benignissimis interpretatiunculis, atque ex nimio in ecclesiam fauore, quo religiosis eius salutis defensores perciti, satius esse*

duxerunt, cucullato placere popello, quam ueritatem proficere. Fauendum est ecclesiis et piis locis, sed tantum, quantum leges et aequitas permittunt. Nam paullum inepte dictum est, si TVSCHIVS *lit. A. conclus. 333. lit. P. conclus. 337. et lit. R. conclus. 134.* id circo fauendum esse ecclesiis putat, quia quae spiritu Dei reguntur, non sunt sub lege, quod summa ratio sit, quae pro anima facta. Risum teneas, B. L. si legis PAULI DE CASTRO uerba in L. sancimus 22. Cod. de SS. eccles. perpetuo mente, inquit, tenendum, ut quando adlegatur contra te aliqua lex, quae loquitur in ecclesia, si non occurrit aliqua congrua responsio, possit docere, quod sit speciale in ecclesia. Altera huius erroris causa in eo est, ut, quem sibi pontificuli de ecclesia finxerunt sensum, quod sit res publica a ciuili separata, ubi Pontifex regnat et in partem sollicitudinis reliquos Episcopos et praelatos uocat etc. coequentibus oculis sequantur. TVSCHIVS *lit. E. conclus. 8. n. 7.* Ergo ecclesia instar fisci aerarium habet, et quod consequens est, fisci iura aerario ecclesiastico adscribenda. Sed quale principium tale principiatum aiunt philosophi: Principium iam pridem ad Garamantas usque proscriptum est, a uiris politissimis, qui itaque fieri potest, ut id, quod ex eo sequitur, eum ueritate conueniat. KOEPPENIUS ad consuetudinem animam attendit *Dec. 48. n. 28.* arbitrans, ecclesiae iura ex hoc facile cognosci posse: praeter ea, inquit, quae haestenus de praedicatione fisci dicta sunt, eadem etiam ex generali consuetudine et obseruantiis ad ecclesiae, Scholarum et Xenodochiorum debita extenduntur. Videmus enim quotidie praedictas et similes causas pias in bonis debitorum aliis creditoribus non secus ac fiscum praeserri, quamuis iure communi depositum non reperitur, praedictas pias causas in bonis debitorum hypothecam uel priuilegium habere. Sed respondeo eum CELSO ex L. 39. de Leg. quod non ratione introductum, sed errore primum, deinde consuetudine obtentum est, in aliis similibus non obtinet. Alterum KOEPPENII argumentum a causis primitiuaribus petitum dignum non iudico, quod multis examinetur. Vid. BOEHMER. c. l. §. XVIII. Ineptiora dantur argumenta, quibus sententiam suam ecclesiastici confirmare nituntur, sed quum hic

hic nostrum non fit de eis ex instituto agere: liceat ex *Illustr. BOEHMERO* axioma hoc ponere: *de iure communi nomina ecclesiastica nulla munita hypothecae in quintam classem esse reiicienda.* Hoc ius commune in Marchia per *recess. ann. a Soter. nat. 100CLIII* obtinet: In den übrigen Posten, so debita chirographaria seyn, und ex causa mutui herrühren, können zwar die Kirchen keines privilegii praelationis sich anmassen, sondern müssen mit andern Creditoribus, so paria iura haben, in tributum gehen. vid. *STRYK. in not. ad BRVNNEM. Ius eccles. l. 2. c. 16. S. 5. ad verb. mutuo.* Etiam hoc confirmat *HEINRICH ANTHON GEISEN* in seinem Teutschen *Corporis iuris. Lib. II. cap. VI. §. 31. in med.* In übrigen Posten, so Handschreift-Schulden sind, und aus geliehenem Guthe herrühren, können zwar die Kirchen keines Vorzugs-Rechts sich anmassen, sondern müssen mit andern gleichen Rechts-Gläubigern zur Theilung gehen. Sed in aliis provinciis particularibus, ius commune limitibus continetur, in Ducatu Megapolitano, in republica Goerlicensi aliisque a iure communi deficiunt. In Saxonia Electorali a iure communi contrarium obtinere testatur *CARPZOVIVS P. I. Const. XXVIII. def. CXII. Attamen in prouinciis sui Electoratus illustrissimus Saxo Ecclesias, Scholas, uniuersitates, stipendia, et hospitalia maiori fauore digna iudicauit, iisque ius tacitae hypothecae in bonis cuiuscunque debitoris assignauit. Immo Ordinat. Non. Process. Iud. III. 45.* Ferner vermercken. etiam ad feuda extenditur, quod *CARPZOV. P. II. Const. XXV. def. VIII. responso confirmat, uerba: Es wäre dann, daß euch solche tacita hypotheca, als einem pupillo in des Vormündern Lehn-Gütern zuständig wäre, auf solchem Fall hättet ihr euch, wosferne die Erb-Güter nicht zureichen, auch aus den Lehn-Gütern selbst zuerholen re. III. Privilegium ad primipilum pertinebat, si is uxori suae sub specie uenditionis aliquid donauerat, neque deinde soluendo erat, haec donatio rescindebatur, ut filco satisficeret. Multa huius privilegii occasione agere possem, de donatione inter uirum et uxorem, sed ab eius pertractatione me ablineo, probe recordans, haec materiam ad nauseam sere disputatam esse a*

doctoribus. Vid. SCHILTER *Exerc. ad n. 36. §. 98. et seq. 10.* PYRRH. *Anglobermaeus tr. de donat. mutua inter uir. et uxor.* BOSSECK, FRIESE, SCIPIO GENTILIS, RHEN. et reliqui. Quid in foro Saxonico ualeat CARPZOVIVS P. 2. *Const. 13. def. 14. n. 2.* docet. Inquirendum est potius, quid causae sit, cur eiusmodi donatio inter uirum et uxorem non ualeat? forsitan coniuges contractus inter se inire, et quod consequitur, inter se emere, uendere non possunt. Sed nego, hanc esse rationem, quia ex legibus patet, maritum cum uxore, et uxorem cum marito recte contrahere, l. 5. §. 7. *de donat. inter uir. et ux.* Ex iure Saxonico tamen hanc rationem aliqua ex parte admitti posse uidetur propter *art. 31. lib. 1. Land=Recht: Mann und Weib haben nicht gezweyet Gut,* igitur etiam contrahere nec res inter se uendere queunt. Sed hoc non intelligendum est de proprietate, sed tantum modo de usufructu et possessione. *Gloss. latin. ad text. Germ. dist. art. 31. lit. a. ex textu latin. illius artic.* Licetum igitur est etiam iure Saxonico coniugibus inter se contractus pacisci, modo uxor alio, quam marito curatore utatur, qui auctoritatem et consensum suum interponat. *WESENB. conf. 11. n. 4. THOMING. dec. 14. n. 1. MODEST. PISTOR. uol. 1. conf. 1. n. 24. uers.* Derwegen ist ihme re.

Quod quoque optimus Saxonici iuris interpres CARPZOVIVS responso corroborat in causa Andreae Bernhards zu Dölitzsch: Ob nun wohl solche Ubergabe für ein Testament nicht zu halten. Diemeil aber dennoch bemeldes euer Ehe weib mit Zuziehung und Einwilligung ihres Kriegerischen Vormundes, euch ihrem Eymann solche Breite Landes vor und um 100. fl. baares Geldes verkaufft und zugeschlagen, ihr darauf Verkäufferin euren Ehe Weibe das Kauf=Weid abgestattet, welche sie hernach den Gerichten durch ihren Curatorem anmelden, und diese Handlung dem Gerichts=Buche einverleiben lassen re. So ist solcher Kauff zu Recht beständig, und ihr seyd euch dannhero des verkaufften Ackers eigenthümlichen anzumassen wohl befugt. *D. N. B.* Haec uera causa esse nequit, sed quia suo specie uenditionis in fraudem tunc donatum est, donatio haec rescinditur. Omnia enim a debitoribus in fraudem

dem filci alienata semper reuocari possunt. *L. 45. et 46. π. de iur. f. f. c. L. 6. π. quae in fraud. cred. L. 5. Cod. de priuileg. f. f. c. L. 7. π. de mort. causs. donat. L. 7. §. 2. π. de bon. damn. L. 11. π. qui et a quib. man.* Hoc ad nostros quaestores atque officiales adplicari posse non dubito, si quid in fraudem filci donaue- rint. ujd. SCHILTER. *Exercit. ad w. XL. tit. XIII.* qui exemplum egregium adducit, atque responso, in quo rationes decidendi et dubitandi congerit, rem explicat. Sed alia mihi obuenit quaestio, si maritus uere uendiderit, remittit autem aliquid de pretio animo donandi, num haec donatio ualeat? Resp. cum BRVNEMANNO remissio inualida, uenditio ualida est. *L. 5. §. 5. w. de donat. inter uir. et uxor. SANCHEZ de matrim. D. 14. n. 11. MANTICA de tacit. et amb. conuenc. l. 21. tit. 1. n. 21. GAIL. lib. 2. obseru. 90. n. 8. et 9. Colleg. argent. de donat. inter. Sc. in fin. tb. 4. Duae III. priuilegii considerationes a nobis fieri possunt. Al- tera: primipilo ante finitum annum uel officium commoda non debebantur et salaria. *L. 1. Cod. de primip.* Quod doctores ad nostros officiales dilatant, statuentes hoc pronunciatum: *Omne salarium, nec non pensionem in fine anni soluendam esse per b. L. et L. defuncta 58. w. de usufructu.* Altera: si primipilus ante an- num discesserat, haeredibus petitio salua erat; unde a doctori- bus effingitur axiomâ: *haeredes offi. ialium totius anni salarium percipere. L. 1. §. 13. de extraord. cognit. L. 11. de prox. sac. scriu. L. fin. de domest. et protect. L. 15. §. 1. Cod. de aduoc. Diu. iudic. L. penult. in fin. de erog. milit. annon. L. π. de offic. adfess.* BRUN- NEMANNVS ad *L. 1. Cod. de primip.* Hoc hodie ad doctores, professores, medicos et aduocatos &c. adplicatur, quorum hae- redibus salarium debetur, licet ante finitum officium atque an- nūm mortalit sint. Quid? in multis locis liberis atque ecclesiae ministrorum haeredibus totius insequentis anni salarium datur, quod Germanice uocatur, das Gnaden = Jahr. ANDR. RAVCHE, part. I. quaest. 15. num. 11. In terra Electoratus Saxonici tantum modo eorum haeredibus semestre salarium conceditur. D. AV- GUSTI Elect. Saxon. O. d'nat. Ecclesiast. ann. 1710. tit. von Immunitäten, Freyheiten der Kirchen-Diener. §. Und zu fernet Gnade*

Gnade. Et quod maximum et singulare est, haec pecunia ad liberos peruenit, licet patris haereditati renunciauerint. Quod ob eandem rationem ad liberos Praelatorum et Canonicorum applicatur. Hac in re Scabini Lipsenses, ut apud CARZOVIVM est. *Part. II. const. V. def. VIII.*, responderunt in causa liberorum I. E. ab H. gegen Zeig. Ob euch nun wohl das annus gratiae verweigert werden will, in Betrachtung, daß ihr euch eures Vaters Erbschaft einmahl verziehen, und dabero selbiger proventuum euch angumassen nicht befugt wäret, diemeil aber dennoch bemeltes Beneficium der verstorbenen Praelaten und Canonicorum Nachkommen ans Erben nicht iure haereditario, sondern aus einer sonderbahren Concession und Verordnunge zuständig, und also unter des Verstorbenen Erbschaft nicht mit begriffen, noch dabero die von euch beschehene renunciation haereditatis paternae Inhabts der Rechte auf das annus gratiae zu ziehen ic. so habt ihr euch auch, der beschehenen renunciatione haereditatis unachachtet, des anni gratiae nochmahls zu erfreuen, und es werden euch die Einkünfte selbiges Jahres billig abgefolgert. *V. N. W.* Immo iure Saxonico Electorali aliarumque prouinciarum haec dispositio etiam ad uiduas eiusmodi ecclesiarum ministrorum spectat. *Ordinat. eccles. cit. et hoc latius patet, adeo, ut, si uidua bona marito illata repetat, hic annus gratiae s. semestre concedatur. Ordinat. eccles. 20. p. 3.* iudem in causa MARTINI RIEDELS: So wird solches Gnaden-Geld unter die Wittib, wenn sie auch gleich zu ihr in etw gebrachtem Guth klesere, und die Erben zugleich billig vertheilt. *V. N. W.* Vltimum V. priuilegium hodie plane extra usum esse existimo, quia lex ipsa illud ad alias extendere uetat: *ex sola primipili causa liberos etiam si patribus haeredes non existant, teneri.* Ad quae uerba GOTHOFREDVS elegantissime scribit: *quod ius speciale est. Nam ex sola primipili causa tenentur, qui haereditatem paternam non adierunt liberi, at non ab aliis patris creditoribus.*

Habeas, B. L., quae de primipilatu scribere lubuit, quod si primas pagellas legeris ob id me noli contemnere, qui antiquitates argumenti mei fusius tractauerim, et licet alia nostrae militiae facies sit; non potuissent tamen, neglectis principiis, ea explanare, quae in Cap. II. et III., a me dicta sunt. Plura de hac materia facili negotio adiecissem, nisi te his pagellis contentum fore putassem, donec melior occasio atque otium commodius suppetet. Si qua tibi a ueritate aliena esse uidentur, absit, credas, me tam pertinacem rei meae esse defenorem, ut in quo errauerim, culpa carere uelim; sancte potius et mea fide suscipio

*Corrigenda si qua sane uisa uobis hinc erunt,
Non ero stulte repugnans, amans praeue mea,
Quin statim culpanda delens, praebcam rectis locum.*

Vale et munda typographica, quae tua est humanitas, corrige. Scribam Athenis propter Salam ann. a Soter. nat. 1700 XXXVI, d. xi. August.

✠ (* *) ✠

154562

ULB Halle
005 372 046

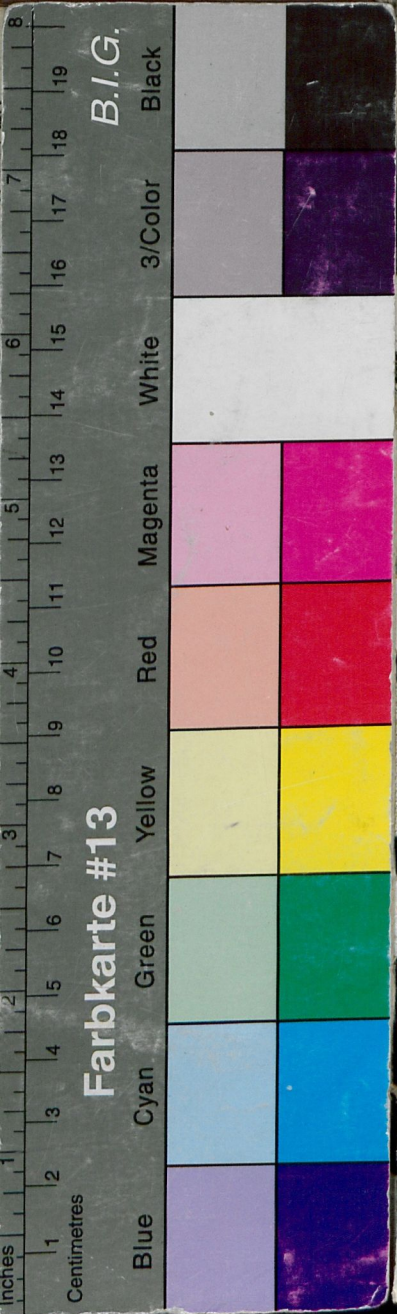
3

R

101 12

DIVINA GRATIA

CLEMENTIA

RECTORIS MAGNIFICENTISSIMI
SERENISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI

DOMINI

GVILIELMI HENRICI

DVCIS SAXONIAE IVLIACI CLIVIAE MONTIVM
ANGARIAE WESTPHALIAE RELIQUA

DE

PRIMIPILATV

AVCTORITATE

PERILLVSTRIS ICTORVM ORDINIS
PRAESIDIO

MAGNIFICI ET CONSVLTISSIMI

D. IO. FRIDERICI HERTELII, IC.

ANTECESSORIS APVD IENENSES CELEBERRIMI CODICIS ET NOVELLA-
RVM PROFESSORIS CVRIAE PROVINCIALIS COLLEGII ICTORVM
ET SCABINATVS ADSESSORIS

AD OBTINENDAM DOCTORIS DIGNITATEM

ANN. A SOTER. NAT. ∞ 10 CCXXXVI

D. XI. AVGVSTI

DISPVTABIT

A V C T O R

IO. CHRISTIANVS GOECKELIVS

ISNACENSIS

H. T. SOG. LAT. AB EPISTOLIS.

IENTAE LITTERIS IO. FRIDERICI RITTERI.